

TORI valla
(praegu Pärnu rajooni Are külanõukogu)
MURRU ALGKOOLI

KROONIKA

Koostanud Murru algkooli
endine õpilane
Elmar Mihkli p. SAVILA 1968.a.

SAATEKS

Siinse kroonika on koostanud Elmar Mihkli p. SAVILA (sünd. Murru-Saueaugu talus 1918.a., praegune elukoht Sindis Lai 4) suuliste ja kirjalikke materjalide põhjal, mida ta on saanud kõigepealt Murru algkooli järgmistelt juhatajatelt või õpetajatelt: A. Reimann (ja ta abikaasa), E. Heinväli, Jürimäe, Tamm, Mangu, Savila, Nikkinen, Levandi, Tilk, Sai, Jaska, Vosmann, Evend ja Piir. M. Kiiratsi märkmetega kooli kohta on ta tutvunud mainitu lese Marie Kiiratsi vahendusel. Peale selle on saadud suulisi andmeid ja ka piltmaterjale paljudelt Murru kooli kunagistelt kasvandikelt või nende vanematelt ja järgmistelt kohapeal elavatelt või elanud isikutelt: Jüri Jüri p. Erm (sünd. 1895; kooli esimese juhataja-õpetaja Jüri Ermi poeg), Marie Kiirats (kunagise koolijuhataja ja kirjaniku M. Nõtslase-Kiira tsi lesk), Anton ja Aliide Sildver, Laastu Jaan ja ta õde Minni, Lehmidu Julius, Rummi Juuli, Tõlla Juhan, Küine Maria, Puhkama Tõnis ja Selma, Küine Juhan, Sõmera Julius, Simu Elli, Jassi Andres, Kuuse Anna, Otsa Andres, Martsoni Erna, Jõeäärast Kristjan ja Rummi Linda. Lisaks sellele on E. Savila kasutanud Pärnu linna Riikliku arhiivi ja Murru kooli arhiivi materjale.

E. Savila 146-kvartleheküljelist käekirjalist kroonikat on korrigeerinud keeleliselt Julius Tõnise p. Tehver ja Voldemar Jüri p. Erm (mõlemate elukoht Tartus); samuti on mainituist esimese lasknud redigeeritud käsikirja kirjutusmasinal viies eksemplaris ümberkirjutada, jättes ühe eksemplari endale ja saates neli eksemplari kroonika koostajale E. Savilale.

Murru algkooli puutuvast umbes seitsmekümnenumbrilisest piltmaterjalist on E. Savila lasknud omal kulul teha koopiad, kavatsedes neid esitada eri albumina.

Kogutud sõna- ja piltmaterjali on kavatsus resümeerida vastava, fotograafiliselt paljundatava diagramm-skeemi abil, millel oleks edasi antud 1) kooli ringkond, 2) koolimajad, 3) kooli klassikomplektide arv, 4) õpilaste arv, 5) juhatajate ja õpetajate teenistusajad koos juhatajate piltidega ja 6) kõrgemat haridust omandanud kasvandike nimistu. Koolijuhatajate fotod joonistab vähendatuna ja mustvalgetena ümber kunstnik Meeri Juurup ja kogu diagrammi kujundab J. Tehveri vahendusel Riho Lahi.

Tartus, 3. märtsil 1969.a.

J. Tehver

Tori vallas oli möödunud sajandi teisel poolel (kuni 1875.a. kolm vallakooli - Selja, Levi ja Viira. Mustajõe piirkonna lapsed pidid kohapealse kooli puudumise tõttu käima Selja vallakoolis, mis oli Mustajõe kaugematest peredest 8 - 10 km eemal. Sellepärast pöördus Mustajõe rahvas Tori tolleaegse vallavanema (abi?) Marjassaare Juhani Puusti (sünd. 1830) poole Mustajõe kooli asutamise asjus. Kuid vallavanemast kõrgemate ametmeeste vastuseisu tõttu ei tulnud vallakooli asutamisest Mustajõe (Murdu) midagi välja. Juba enne sajandi vahetust käis Mustajõe ümbrusest üle 20 lapse Selja koolis. Selja kooli ärapäramise tõttu 1889.a. tõusis Murru kooli asutamise küsimus eriti päevakorrale, jäädes ometi aga veel pikaks ajaks realiseerimata.

Kui Marjassaare Juhani Puust vallavanema ametist 1890.a. vabanes, sai Tori vallavanemaabiks Mart Martson Elbi-Lehmaaugult. Elbi küla rahvas koos Martsoniga tahtsid uueks koolimaja asupaigaks valida Elbi küla teeäärse riigimetsa serva. See koht polnud aga Mustajõe teistele talumeestele vastuvõetav ja nad nõudsid, et kui juba koolimaja ehitada, siis ikkagi kooliringkonna keskele, sest üksnes siis oleks kool kõikidele talulastele võrdselt kättesaadav. Viimast nõudmist toetas omalt poolt ka endine vallavanem Juhani Puust, kel oli vallavolikogus suur autoriteet. Elbi meeste kavatsusele koolimaja asukoha asjus tõmbas jäädavalt kriisi peale Ristulitalu peremees Mart Tõnise p. Tohv. Ta andis asutatava kooli krundiks oma talu põldu ülejõelt Rummi Jaagu talu piirilt Uru-Murru tee äärde ühe dessätini, lastes seda kinki maa-möödul ka ametlikult vormistada. Vastu sai ta kingitud põllumaa eest Kiluarust riigimetsast metsamaad. Seega oli Mustajõe (Murru ringkonna koolile alus pandud, ometi ei saadud kooli tegeliku asutamisega veel niipea hakkama. Vallal olid mitmed teised ehitused veel käsil, nii kui vallamaja ehitus ja teiste koolimajade remondid.

1902. a. valiti Saueaugu Mihkel Madise p. Juurikson (sünd. 1875.a.) Tori vallavolikogusse. Et Mustajõe esindaja oli vallavolikogus ja Murru kooli jaoks oli ka juba maa eraldatud, siis oli Murru kooli asutamisest vallavalitsuses korduvalt juttu. Kui vallalaisad ja kõrgemad ametnikud vastasid sellele taotlusele alat eitavalt, ette tundes vastavate ruumide, õpetaja ja raha puudumist 1913.a. asutasid Tori Aesoo küla elanikud vallavalitsuse nõusolekul oma ringkonda uue kooli. See oli uueks tõukeks Mustajõe.

Nad valisid endi keskelt esindajad, kes pidid minema Tori valla-
volikogu koosolekule, mis pidi toimuma 26. sept. 1913.a. Valla-
majasse minejateks valiti: Jõeääre Kristjan Jürvetson (sünd.
1860), Uuetoa Jaan Juurikson (sünd. 1872), Karl Mitt, Jüri Mardi
p. Tuisk Elbi külast (sünd. 1861), Jaak Tölp Lehmidust (sünd.
1851) ja Kustav Tölp Lehmidust. See delegatsioon tõstis volikogu
koosolekul uuesti üles Murru kooli asutamise küsimuse. Valla voli-
kogu oli kooli asutamisele esmalt küll vastu, kuid kui tuletati
meelde Mustajõe ringkonna väga pikaaegset taotlust ja ka seda, et
kooli jaoks on juba maa eraldatud, oli lõppeks ka volikogu päri.
Aesoo K mmetsa Tõnis, kes ka oli volikogu liige, toetas ka oma
sõnavõetuga Mustajõe meeste taotlust ja rõhutas Murru kooli asu-
tamise vajadust. Tori valla volikogu lubas kooli Murru avada
järgmistel tingimustel:

Mustajõe ringkonna elanikud peavad koolile ise vastavate ruu-
midega maja üürima, seda korrastama, koolilaudadega varustama ja
omal kulul kütma ja valgustama kolm aastat. Vallavalitsus nõustus
omalt poolt ostma vaid kõige hädatarvilikumad õppeabinõud ja
maksma õpetajale palgaks 150 rbl. aastas.

Seejärel vallavolikogu liige Mustajõe äärest Mihkel Madise
p. Juurikson leppis oma naabri - Oedu talu peremehe Mihkel Raud-
sepaga kokku Oedu rehetua üürimise asjus asutatavale Murru kooli-
le. Oedu peremees Mihkel Raudsepp (pärit Kiriku vallast Pulmalt)
tegi igal suvel Oedult ainult heina, kuid talu seisis kogu aeg
tühjana - sest ta elas ise oma teises talus Are Jänesel laste
juures. Mihkel Raudsepp lubas oma talu elamu anda kooli käsutusse
tasuta kolmeks aastaks. Ühtlasi laskis Oedu talu peremees omal
kulul teha Oedu talu elamule remonti.

Oedu talu remondi ja uuesti hindamise kohta kirjutab Tõnis
Peedi p. Tehver vastava akti mustandis nii:

"Uru külas Nr. 16 taluperemehe Oidu Mihkel Raudsepa elumaja
enne 600 rbl. eest üles võetud, nüüd koolimaeaks sisse säetud.
Tahab 800 rubla üles võtta. ~~Ne~~ järgi maea, arvatud 800 rubla".
Nii parandati ja korraldati ruume, et seal võiks kool oma tööd
alata. Kool nimetati Murru kooliks.

Kooli avamine jäi aga mitmesuguste sekelduste tõttu hiljaks.
Õpetajad olid kõik kohtadele määratud, seepärast kandideeris Jüri
Mihkli p. Erm (sünd. 1862.), Uru-Aru talu peremees, kes noormehe-
na oli Vana-Vändras Rumbioja algkooli õpetajana töötanud, Murru
koolile koolmeistriks. Pärnu kreisi rahvakoolide inspektor I.

Tsiklinski nõusolekul valis Tori vallavolikogu 13. nov. 1913.a. Jüri Ermi ühe aasta peale ajutiseks koolmeistriks. Kool alustas tegevust Kadripäeval 25. nov. 1913.a. kolmeklassilise koolina - nagu vallakoolid tol ajal olid. Seoses Murru algkooli avamisega tuli Selja koolist Mustajõe lapsed ära 18 ja hoopis uusi lisandus neile veel 17, nii et Murru kool tööd alustas 35 lapsega.

Esialgne koolitöö. Üle kolme aastakümne oli Murru kooli asutamise vajadusest kõneldud, ja nüüd, kus ta avati, osutus koolitöö ometi väga raskeks. Taluelamu ruumid olid selle lastehulga jaoks väikesed. Suur talu kamber oli klassitoaks, kuhu paigutati neli pikka, üle toa ulatuvat lauda koos sama pikkade pinkidega lastele istumise jaoks. Sellised lauad ja pingid valmistasid ümbruskonna talupojad ise ja kinkisid need koolile. Klassi mööbluks oli veel suur seinatahvel pika liinealiga ja suur petrooleumi laelamp. Õpetajal töölaud puudus. Koolmeistri eluruumiks ja "kantseleiks" oli talu tagakamber. Laste riiete hoiuruumiks ja öösiseks magamiskohaks kaugemalt päritolevatele lastele oli rehetuba. Enamus lapsed käis aga ööseks kodus. Õppevahenditeks lubas vallavalitsus osta ainult neli seinakaarti ja mõned seinapildid näitlikuks vene keele õpetamiseks. Koolilastel vihikud ja pliiatsid puudusid - tarvitati väikest tahvlit ja sellel kirjutamiseks krihvlit. Järgmisel, s.o. 1914.a. suvel peeti esimene koolipidu Lehmidu Jaak Tõlp'i vilja-(heina-) küünis, kus kanti ette näitemäng "Pila Peetri testament", ja ka koorilaule. Peo sissetulek oli 17 rubla 12 kop. Selle eest osteti 72 raamatut 21 rubla väärtuses (puudu oleva raha annetasid talunikud). Seega oli lasteraamatukogule esimene vundament rajatud. Raamatud olid kõigile lugemiseks tasuta. Loeti suure huviga, sest raamatuid polnud lähemalt lugemiseks saada kui Tori alevist, kus elasid "Salme" selts ja karskusselts "Täht". Vanemad inimesed olvad aga annetanud kooli jaoks iga raamatu lugemise eest 5-6 kopikat, millised jällegi hoiti raamatute jaoks. Tol ajal puudusid koolil veel raamatukapid. Raamatud seisisid nurgas laua peal.

1915.a. kevadel käinud Pärnu kreisi rahvakoolide inspektor Tsiklinski esmakordselt Murru kooli revideerimas. Olnud õpetajaga ja laste teadmistega rahul, kuid klassiruumi leidnud väikese olevat ja avaldanud mõtet, et Murru sobiks kaheklassiline ministeeriumikool. Kuid soov jäi ainult sooviks.

1915.a. suvel öelnud Oedu talu peremees Mihkel Raudsepp, et ta oma maja enam kooli ruumiks tarvitada ei andvat, sest ta taht-

vat ise oma lastega tulla Oedule elama. Nii tuli koolile uus ruum otsida, ehkki kool oleks pidanud lepingu kohaselt Oedule edasi võima jääda. Ristuli Jaanitalu peremees Jaan Tohv oli aga saanud äsja oma uue maja valmis ja lubas lahkelt võtta Murru kooli enda talusse. Nii jäi suurem pahandus Oedu talu peremehega tulemata. Pealegi olid Ristulil uued ruumid veidi lahedamad, kuigi lõplikult väljaehitamata (must lagi, krohvimata seinad) ja kool kolis 1915.a. sügisel Ristulile.

Teiskordselt käis rahvakoolide inspektor Tsiklinski Murru kooli revideerimas, leidis kõik korras olevat ja alles 1916.a. suvel kinnitas ta Jüri Mihkli p. Ermi Murru kooli juhatajaks-õpetajaks.

Veebruaris 1918.a. tulid sakslased oma valitsusega meie maa-
le. Seati koolides senise vene keele asemel sisse saksa keel valitsevaks võõrkeeleks. Nõuti õpetajalt, et ta oäkaks saksa keelt, tehti eksamid, mille J. Erm edukalt sooritas ja ta jäi õpetajaks edasi. Peale saksa okupatsiooni muudeti kõik algkoolid neljaklassilisteks. Enam polnud võimalik ühel õpetajal nii suure laste arvu juures nelja klassiga töötada. Kooli hoolekogu hakkas nõudma vallavolikogu~~lt~~ teist õpetajat. Seda aga vallavolikogu ei lubanud, vastupidi, Murru kool lubati hoopis sulgeda. 1919.a. augusti kuul kutsus Pärnuna Haridusosakonna Juhatus Tori valla Hariduskogu kihelkonna koolimajasse kokku, mida juhatas Haridusosakonna tolleaegne juhataja M. Raud ja seal koostati Tori vallakoolide võrk. Tori vallavolikogu liige ja Tori Metsaküla algkooli hoolekoguliige Jüri Tilk Lundilt (sünd. 1859) oli nõudnud, et Mustajõe äärde pole kooli vaja ja et ka senine kool Murrus tulevat sulgeda. Mustajõe ringkonnast oli koosolekule kutsutud Mustajõe Haridusseltsi esindajaks Mihkel Martson Elbi Lehmaaugult ja Murru kooli juhataja Jüri Erm. Need mehed vaidlesid J. Tilga väitele vastu ja lõpptulemusena Haridusosakonna juhataja M. Raud lubas nõuda Murdu teist õpetajat. 30. sept. 1919.a. valitigi vallavolikogu poolt Murru koolile teiseks õppejõuks Juulie Tomingas Levilt. Uus õpetaja töötas Murru koolis ainult ühe õppeaasta (suvi väljaarvatud). Kevadel korraldati jällegi koolipidu ja sissetulek läks raamatute soetamiseks.

28. okt. 1920. aastal valis Tori vallavolikogu Martha Ringenfeldt'i Vana-Vändrastx Murru algkooli teiseks õpetajaks. See neiu oli kutseta. Korteri sai ta Ristulile, kuid ta eluviis ja, võib-olla, ka ise ei meeldinud Ristuli perenaisele Liisa Tohvile ja

Ringenfeldt läks Ristulilt ära Uru külla Karl Tölp'i juurde korterisse. Ka see neiu töötas Murrus vaid ühe aasta.

1921.a. kevad-talvel käisid Pärnumaa koolinõunik J. Tõotsi ja Haridusosakonna juhataja M. Raud Murru kooli revideerimas, kusjuures oldi laste teadmistega rahul.

Et teine õpetaja juba kevadel ära läks, tuli jällegi uut otsida. Uueks õpetajaks saadi Vaike Liit, pärit Uue-Vändrast; ta oli kutsega õpetaja ja juba enne kaks aastat töötanud. Vaike Liit töötas Murru koolis 2 õppeaastat. Kui Vaike Liit lahkus Murrust, abiellus ta Tori Tõia külas eluneva Johannes Saaliga. Kuid mõne aasta pärast ta suri.

1921.a. oli suur koolipidu Elbis Andres Martsoni (praegune Otsa) viljaküünis, mille puhas sissetulek (kuuldavasti üle 13000 marga) Murru algkooli maja ehitamise tarvis määrati.

1920.a. on Pärnumaa koolivalitsuse poolt maakonnas algkoolide võrk loodud, millesse ka Murru algkool oli liigitatud. Sellega sai Murru kool iseseisvaks neljaklassiliseks algkooliks.

Kool oli juba mitu aastat Ristulil, aga Ristuli vanapererahva ja Jüri Ermi vahel ei olnud asi enam korras. Nimelt: Ristuli Jaan (sünd. 1868.) ja Liisa (peremees ja perenaine) soovisid, et nende tütar Maria abielluks Jüri Ermi poja Jüriga (sünd. 17. jaan. 1895.), kuid millegipärast noorte vahekord halvenes. Maria läks hoopis Polli põllutöökooli, kus ta tutvus Mulgimaa mehe Peeter Grossiga, kellega abielluski. Selle tagajärjel Ristuli vanad ütlused koolile ruumid üles ja Murru kool oli jällegi peavarjuta. See sündis 1923.a. augustikuul. Sama aasta 5. septembril tuli koolihoolekogu kokku, mille esimees oli tol korral Murru-Jõeääre Kristjan Jürvetson (sünd. 1860) ja liige Jaan Kask (sünd. 1872) Urust. Veel samal päeval käinud nad Ristuli Jaan Tohvi käest küsimas, kas ta veel üürib oma maja ruume Murru algkoolile? Jaan Tohv oli neile vastanud, et võite oma kooli panna kuhu tahate, mina oma majasse enam kooli ei võta, ega võta ka ühtki õpetajat. Seega oli seal majas koolile lõpp.

Nüüd tehti uuesti üürileping Oedu talu omaniku Mihkel Raudseppa. Kooli hoolekogu otsused kinnitas Tori Vallavalitsus. Uueks teiseks õpetajaks tuli Murdu Aliise Reimann (sünd. 1898).

Septembrikuul 1923.a. läksid mehed, et Ristulilt kooli varandust Oedule tuua. Olnud väga vihmane ja tee porine. Ka tolleaegne hoolekogu liige Karl Mitt olnud teiste kolijate seas. Ristulile majja minnes aga haigutanud tulijaile tühjad ruumid vastu. Kõik

kooli lauad ja pingid leitud õuest aia äärest poriga koos. Nii lõppes Murru kooli töö Ristulil 1923.a. sügisel.

Oedul seati ruumid uuesti ümber: rehetoale tehti vahesein vahele, nii et pool rehetoast pererahvale jäi. Teine pool rehetoast seati koolilastele riiete jaoks ja vahetundidel viibimise tarvis.

Murru kooli avamisest 1913.a. kuni 1923.a. õpetati koolis laule viiuli järgi, mis oli ostetud pidude korraldamisest saadud rahaga. 1923.a. sügisel tõi kooli juhataja Jüri Erm kodust enda harmooniumi Oedule ja õpetas nüüd sellega lastele laule. Samal õppeaastal hakkas Jüri Ermil silmanägemine nõrgenema.

Esimene emadepäev Murru koolis toimus 18. mail 1924.a. Selle peo eeskavas on olnud koorilaulud, mida viimast korda juhatas Jüri Erm. Peale selle veel laste laulud ja laste näidend "Marjuli sed". Sissetulek sellest pidust on olnud 5335 marka. Kõik see rah on kooli hoolekogu poolt määratud õppeabinõude ja raamatute ostmiseks.

1923./24.a. oli Murru koolis I klassis 2 poissi ja 6 tüdrukut, II kl. 5 p. ja 2 t., III kl. 4 p. ja 5 t. ning IV kl. 6 p. ja 6 t., seega kokku 36 õpilast. Neljanda klassi õpilased lõpetasid kursuse rahuldavalt, kuid üks tütarlaps ja 2 poissi jäid istuma (klassikursust kordama).

1924./25.õ.-a. oli õpilasi:

I kl. 2 poissi ja 1 tüdruk, II kl. 3 p. ja 6 t., III kl. oli 4 p., tüdrukuid ei. IV kl. oli 4 p. ja 4 t., kokku 24 õpilast. Peale nende oli õpilaste hulgas veel kaks eelkooliealist last.

Et Jüri Erm ka teise silmaga nägemise kaotas, palus ta end töölt vabastada, milleks ka temale Pärnumaa Koolivalitsuselt 18. dets. 1924.a. nr. 2157 allluba anti. Ta lahkus õpetaja-juhataja kohalt 31. detsembril 1924. aastal.

Koolmeister ja koolijuhataja Jüri Erm töötas üheaegselt ka oma Uru külas asuvas Aru talus. Kahte nahka aga ühe seljast pole võimalik võtta ja nii juhtus tihti, et koolmeister tukkus tunni ajal. Võibolla, et see oli ka isikupärane omadus! Ei saa salata, et selline töötamine - pealegi veel laulukoori juhatamine ja näitemängude õpetamine - läks üle jõu ja kui Jüri Erm tunniajal lapselt midagi küsis või jutustada lasi, tõusis muidugi laps püsti ja ei istunud enne kui selleks luba anti. Juhtus aga tihti nii, et kui laps vastama hakkas, jäi koolmeister Jüri Erm tukkuma; laps vuristas aga oma jutustuse maha. Hiljem kui Jüri Erm ärkas,

näeb, laps seisab püsti - "ah, ei oska, vastad peale tunde"! Muidugi jäi laps peale tunde ja vastas õpetajale kohe kõik ära. Jüri Erm aga imestanud - kuidas sa nüüd kõike tead, aga tunnis ei teadnud midagi.

Ka olnud Jüri Erm tunnis äge. Nii tutistanud ta tihti õpilasi ja ka kõrvakiile polevat ta keelanud. Kord laulutunnis löönud ta küüne Jüri Jürvetsoni pihta isegi viiuli poogna katki ja teinekord löönud nii tugevasti, et kooli viiul liimist lahti tuli ja viiuli kael üksinda peosse jäänud.

Jüri Ermile tehti seljataga igasugu vigureid, löödi naelaga palitu seina külge jne. Ka prillide klaasid tõmmati rasvatükiga üle niipea kui nad juhtusid ripakil olema. Ka kui pärast nõuti, kes tegi, ei iitsatanud keegi ja terve kool jäeti pärast õppetööd tunniks istuma, kuid keegi välja ikka ei öelnud.

Kui Jüri Erm vanaduspensionile läks, jäi tema asetäitjaks juhatajaks Alice Madise tütar Reimann (sünd. 1898). Ka laulukoori ning näitemängu juhatamine läks A. Reimanni kätte, kes varem oli kutseline näitleja. Ühenduses abiellumisega 1927.a. küüne M poeg Jaan Martens-Matsaluga lahkus ta õpetaja kohalt Murrus, asudes Pärnusse elama. Alice Reimann oli väga tubli õpetaja ja kasvataja. Ka lastevanematega käis ta läbi ja oli igati kursis kodu ja kooli vahel toimuvaga. Kooli kord muutus hoopis paremaks kui Ermi ajal.

Murru kooli uueks õpetajaks tuli 1926.a. Veera Masso (sünd. 18. VI 1904.a.), kes oli üldhariduse omandanud Pärnu linna Tütarlaste gümnaasiumis ja kutsehariduse Pärnu Pedagoogilistel kursustel. Veera Masso asus tööle 1926./27. õ/a. sügisel. Õppetöö algas Oedu talus 4. oktoobril. Kool oli üheklassikomplektiga, millesse oli koondatud II, III ja IV kl. Üldine laste arv oli 24, neist poisse 13 ja tüdrukuid 11. II klassis oli 8 õpilast, III - 6 ja IV kl. 10 õpilast.

Suurem puudus koolis oli see, et koolil polnud muusikariista. Oli küll viiul, kuid V. Masso ei osanud seda mängida. Laulmist õpetas ta enda hääle järgi, võttes helihargil õige tooni. Juba esimesel hoolekogu koosolekul tõi koolijuhataja V. Masso ette, et on vaja muretseda mänguriist. Ühiselt asja arutades jõuti otsusele, et koolile tuleb muretseda harmoonium. Asi oli seda hõlpsam teostada, et koolil endal oli olemas 20 000 marka pidudega kogutud raha, mis küll oli mõeldud koolimaja ehitamiseks. Et aga nii väikese summaga võimata oli midagi maja ehitamisel peale

hakata, siis otsustas hoolekogu seda raha kasutada koolile muusikariista ostmiseks. Õpetaja V. Masso sõitis sel otstarbel Pärnu. Kavatsus oli küll muretseda harmoonium, mis oma hinna kui ka kogu poolest koolile rohkem kohane. Kuid ei olnud kuskilt saada sellist pilli ja harmooniumi asemel sai ta teada müüdavast klaverist, mis maksis 25 000 marka. Nende teadetega tuli V. Masso Pärnust Murdu ja siin algasid lastevanemate vaidlused ja kahtlused. Ei teatud ju mis imeloom see "laber" on. Lõpuks saadi siiski kõik lastevanemad ühte "punti" ja otsustati klaveri poolt.

Enne klaveri äratoomist tehti aga Õpetajale hoolekogu poolt ülesandeks klaverit isiklikult vaatama minna. Klaver osutuski väga heaks instrumendiks, oli tugeva ehitusega ning maheda kõlaga tahvelklaver. Nüüd võeti Tori Laenu-Hoiu Ühisusest koolile kuuluv 20 000 marka ja volitati Õpetajat klaveri väljakuksmiseks. Olgugi, et käes oli suurem osa rahast, jäi ikkagi puudu 5000 marka. Tehti korjandus, kusjuures endised Õpilased Sakkeni Mihkel Ollino ja Ristuli Ella Toomasson kogusid küladest kahekesi kokku 2370 marka. Lõppeks saadigi puudu olev raha 5000 marka kokku ja jäi ainult klaveri kohale toomine.

Klaveri tõid Sindist ära Oedule Rummi Kaarel ja hoolekogu liige Karl Mitt. Nii sai kool endale ühe suurema muusikariista ja Õpetaja võis muretult õpetada laule. Ka kõikidele lastevanematele meedis uus (ehkki tarvitatud) muusikariist oma ilusa häälekõla tõttu.

1926.a. lõpul Pärnumaa koolivalitsuse poolt saadud toetus jaotati õpilaste vahel järgmiselt: Karl Voogelile ja Tõnis Madi-se p. Toomassonile kummalegi 1,5 m riidet ja 200 marka raha, 1 rull paberit ja 2 vihikut, Voldemar Juhani p. Juuriksonile - 300 marka raha, 1 rull paberit ja üks paar pastlaid, Jaan Loorenbergile - 200 marka raha, paar pastlaid, 1 rull paberit ja 2 vihikut. Peale uut aastat algas koolitöö 10. jaanuaril 1927 (vaheaeg algas 19. det.).

Aprillis 1927.a. käis koolinõunik Luur kooli revideerimas. Nägin siis esmakordselt inspektorit ja kartsin koledasti. Ta viibis kõikides tol päeval ettenähtud tundides. Pärast öeldi, et inspektor jäänud lastega ja kooliga väga rahule. Teisel päeval Õpetaja Veera Masso rääkis, et kuskil mujal oli õpilane vastanud inspektorile kui see oli lapse käest küsinud: "mis ütles Jumal maole?" X Vastus: "oma kõhu peal pead sa roomama, inspektori härra!"

Õppetöö lõppes 1927.a. 31. mail.

Õpilastest lõpetasid kooli järgmised:

1. Andrenson Hilda Jaani t.
2. Adams, Mihkel Mihkli p.
3. Juurikson Elvi Mihkli t.
4. Kukk Martin Jaani p.
5. Tilk Elviire Georgi t.
6. Toomasson Ilmar Madise p.

Järeleksam määrati Jaan Jüri p. Loorenbergile saksa keeles ja loodusloos.

Teiseks aastaks riideid lõhkuma jäid: Jürvetson Elsa Jüri t. Veidenbaum Meeta Antoni t. ja Saar Hilda Karli t.

Lõpetajatest läksid Tori Kihelkonna Kooli edasi õppima kõik peale Elviire Tilga, kes jäi Murrus omandatud hariduse juurde.

29. mail 1927.a. oli Oedu talus õpilaste kevadpidu, kuhu ka minul lubati minna ja selleks ajaks kodus mulle uued "riide pätid" tehti. See oli tore pidu, kus õpilased esinesid lauludega, deklamatsioonidega, võimlemisharjutustega klaveri saatel ja kahevaatuselise näidendiga "Vanemate äraolekul". Sissetulek peost oli 4005 marka. See raha läks õpilaste raamatukogu täiendamiseks. Sama peopäeva hommikupoole oli Oedul õpilastööde näitus. Väljapandud olid õpilaste joonistused, naiskäsitööd, poiste puutööd, õpilaste laastu- ja savitööd, õpilaste vihikud ja papi- ning paberitööd liimimisega.

1927/28. õ./a. algas teistkordselt Ristuli talus, sest Oedu peremees tahtis oma talu ära müüa.

Ka meile lastele meeldis see, et kool Ristulile läks, sest Oedul oli kooliteenijaks peremehe õde Elts Raudsepp, kes oli vana-piiga. Ta alati riidles ja pahandas lastega. Ei saa ju kiita neid lapsi, kuid mulle näis, et ta riidles ja lõi lapsi luuaga asjata alati kui vaid selleks mahti sai.

Nagu öeldud, algas koolitöö Ristuli talus, kus koolil oli tarvitada üks klassituba ja väike kõrvalruum, mis oli lahutatud suuremast toast vaheseinaga. Õpetajal oli tarvitada üks tuba klassitoa kõrval. Kooli õpetajal aga polnud õiget toiduvalmistamise kohta, sest tal polnud eraldi pliiti kasutada.

1927.a. õppetöö algas ühe klassikomplektiga, kuhu olid koon-datud I, III ja IV klass, kokku 20 õpilasega, neist I kl. 8, III kl. 6 ja IV kl. - 6 õpilast. Teisel poolaastal tuli seljalt

1 laps juurde.

1927/28. õ./a. sai kool riiklikku toetust järgnevas koguses: 3 m villast riiet, 10 vihikut, 5 raamatut, paberit, 5 pliiatsit ja 1000 marka raha. Kooli hoolekogu poolt jaotati õpilastele Voldemar Juhani p. Juuriksonile ning Karl ja Elsa Voogelile.

Sügisel käis kooliarst õpilaste tervist kontrollimas, leides kõiki tervetena. Õppetöö lõppes 22. dets. ja algas taas 8. jaan. 1928.a.

13. mail korraldati Ristulil kooli poolt emadepäev; esineti kahevaatuslise näidendiga "Mida kinkida emale". Õppetöö lõpp oli 25. mail 1928.a. Õpilastest lõpetasid algkooli 4 klassi järgmiselt:

1. Puust Elmar Andrese p.
2. Juurikson Jaan Mihkli p.
3. Veidenbaum Meeta Antoni t.
4. Saar Hilda Karli t.
5. Andrekson Aliis Jaani t.

Oma hariduse juurde jäid Puust Elmar, Juurikson Jaan ja Saar Hilda. Edasi õppima läksid 5-klassilisse Selja algkooli Andrenson Aliis ja Veidenbaum Meeta.

Erilisi haigestumisi sel kooliaastal ette ei tulnud. Üldine õppepäevade arv oli 175.

1928/29. õppeaasta pidi algama 1. okt., kuid suvi oli väga vihmane, mis takistas tunduvalt põllutööd. Seepärast, et vanemad vajasid lapsi töö juurde, nihutati kooli algus 8. oktoobrile. Sel aastal oli jällegi üksainus klassikomplekt, kuid tuli juurde I klass. Tol ajal oli niisugune tava, et oli küll neljaklassiline kool, kuid tegelikult töötas igal aastal kolm klassi. Sel 1928.a. sügisel oli õpilasi järgmiselt: I kl. 4, II kl. 7, III kl. 3 ja IV kl. 4, kokku 18 õpilast.

1928/29.õ./a. saadi riikliku toetusena 3 m riiet, 9 vihikut, 5 rulli paberit, 5 pliiatsit ja 10 krooni raha, mis hoolekogu poolt jaotati õpilastele Voldemar Juhani p. Juuriksonile ja Voogel Karlile.

Laupäeval, 22. dets. 1928 korraldati õpilastele ja lastevanematele ühine jõuluõhtu. Sel puhul esinesid õpilased näidendiga ("Jõulutaat"), laulude, ilulugemiste ja laulumängudega.

1929.a. veebruarikuul oli õige külm, mille tõttu haigestus palju lapsi. 1. mail töölispuha tõttu kooli polnud.

Teisel suvistepühäl toimus Murru koolis emadepäev. Õpilased

esinesid laulude ja ilulugemistega. Osavõtt oli sellest päevast väga elav. Õppetöö lõppes 4. juunil 1929.a. Õppepäevi oli 1928/29. õ/aastal 176.

Algkooli 4. klassi lõpetasid Karl Voogel ja Aliide Juurikson. Istuma jäid: Tõnis Toomasson ja Helmi Rummi. I klassi jäi istuma Voldemar Jürvetson ja III klassi Karl Mitt.

Veera Masso lahkus koolist 1. okt. 1929.a. omal soovil, kuna isiklikud vahekorrad Ristuli talu pererahvaga ei suutnud püsida normaalseina. Üldiselt oli ka õpilastel väga hea meel, et temast lahti sai, sest alati oli ta irr-virr ja kunagi head nägu ta ei näidanud. Ka pidas ta suurt vahet vaesemate ja jõukamate vanemate laste vahel: kel paigatud püksid jalas olid, see iialgi head hinda ei saanud. Seepärast tuligi tihti ette, et lapsed istuma jäid.

Veera Masso juhatas ka täiskasvanute laulukoori, mis tema käes hästi ei läinud. Ta ei olnud hingega asja, ega üldse Murru juures. Kõige enam meeldis mulle ja ka teistele lastele ning ka lastevanematele tema uisutamine, mida ta igal võimalikul juhul Mustajõe peal harrastas. Ta oli tõesti hea uisutaja, tegi igasugu kaari ja sõitis tagurpidi, ning keerutas end kohapeal vurrina. Kiiruse peal keegi poiss teda kätte ei saanud ja ta vigursõidud olid väga toredad. Aga ikkagi oli meil hea meel, et temast lahti saime, kuigi polnud teada, kes tuleb uueks õpetajaks.

Uueks õpetajaks 1929/30. õ/a. määrati Maakonna koolivalitsuse poolt Larissa Kase-Rull (sünd. 29. I 1905.a.). Ta oli Sauga valla Ridalepa kooli koondamisel vabanenud õpetaja. Lõpetanud Pärnu linna Tütarlaste gümnaasiumi, Pärnu pedagoogilised kursused ja praktikaaasta lõpetamisel oli talle antud välja kutsetunnistus Tallinna õpetajate seminarist. Õppetöö algas 30. oktoobril ainult 15 lapsega. Seda soodsam oli aga õpetamine. Et lapsi vähe oli pan: ta kõik tublilt tööle ja tema oli õpetaja, kes ei põiminud lapsi, ega vaadanud nende lapitud pükste peale, vaid kõigiga tegeles võrdselt. Jõulu ajal oli väga suur pidu Ristulil. Laulsime koos suurtega (laulukooriga) jõululaule. Kõigil, lastel kui ka täiskasvanuil jäi hea mulje koolist ja selle uuest koolmeistrist. Mäletan veel selgesti, kuidas Mustajõe mehed kooli peol tantsuks pilli mängisid; külaliseks oli tulnud endise koolmeistri poeg Jüri Erm, kes mängis klaverit. Märtsikuul 1930.a. käis koolinõunil Luur Murru kooli revideerimas. Mingisuguseid puudusi ta ei leidnud ega märkusi ta koolijuhatajale ei teinud. Iseäranis eesti kee-

le diktaadis märkis ta õpilaste vihikuisse korduvalt häid märku. Koolitöö kestis 1929/30. õppeaastal 193 päeva. Koolitöö lõppes 6. juunil. Murru kooli neljanda klassi lõpetasid vaid 2 õpilast: Voldemar ja Elmar Juuriksonid. Kõik lapsed said järgmisesse klassi. Istujate puudumist tuleb panna koolmeistri väga heale vahekorrale õpilastega ja vähesele laste arvule, mis võimaldas kava korralikult läbi töötada ja tublisti korrata.

Sügisel läksime vend Volliga Tori Virulasse kooli, kuid minu koolitöö jäi terveks aastaks pooleli, sest oktoobri keskpaiku juhtus võhlemistunnis mul äpardus, kus murdsin vasaku reieluu.

1930./31. õ./a. oli Murrus õpilasi 23. Koolitöö algas 6. okt. 1. detsembril haigestus senine õpetaja L. Rull ja kooli- ning maakonnaarst Uustalu määras talle 1,5 kuud puhkust. Tervistudes tuli L. Rull koolitööle jälle tagasi. L. Rulli asetäitjaks määras kooli valitsus Eliise Holtseni, kes oli koondatud Tammiste valla Mannaru kooli õpetaja. Veebruarikuul olid nii suured tormid koos lumetuisuga, et lapsed ei ilmunud kahel päeval kooli. 27. veebruaril külastas koolinõunik Luur kooli. Revideeris õpilaste teadmisi, samuti kooli asjaajamist, leides neid korras olevat. Andis koolijuhatajale korralduse märkida kooli raamatusse, et õpilaste teadmised on teda väga rahuldanud.

1931./32. õ./a. algas 1. okt. ühe klassikomplektiga, millesse oli koondatud I, II, III ja IV klass. Õpilasi oli kokku 29. Senine õpetaja L. Rull lahkus omal soovil õpetaja kohalt juba enne kooli algust oodatava beebi pärast. Ka oleks tal olnud võimatu siin lapsega koos töötada, sest polnud ju lapsehoidjat, kelle hooletaks ta oleks lapse jätnud. Uueks õpetajaks 1931.a. sügisel tuli endine Murru õpetaja Veera Masso.

Mõni sõna L. Rullist. Juba oma esimesel Murrus oleku aastal lõi ta soikuma jäänud külaelule elu sisse. Ta hakkas laulukoori juhatajana, värvas uusi liikmeid juurde ning laulis ise "tiiskanti" kaasa ja tol korral oli laulukoor arvuliselt kõige suurem (osavõtjaid oli ka Suigast ja Völlakülast). Larissa Rull töötas Murrus kaks aastat, oli väga lugupeetud õpetaja. Oma hea isetegevuse tõttu oli ta tuttav nii lähedal kui ka kaugel. Kui Rull Murrust lahkus, siis mõtlesid kõik Mustajõe vanad ja noored, et küla elu on nüüd täiesti soigus (mida ta ka tegelikult oli), sest uueks juhatajaks tuli ju Veera Masso, kellel puudusid eeldused rahvaga läbisaamiseks ja ühiskondlikust elust osavõtuks.

Talvine õppetöö kulges eriliste sündmusteta. Õpetaja V. Masso oli ikka endiselt vali ja sünge õpilaste suhtes, kuid ühel päeval tuli Õpetaja Veera Masso naerusui klassi ja teatas: minu nimi on nüüd abiellumise tõttu Kari. Ta abiellus 2. jaan. 1932.a. Kuid abiellumine tõi kaasa tema vallandamise, sest, tööpuuduse vastu võitlemise otstarbel teenistusvahekordade korraldamise seaduse põhjal vallandas Vabariigi valitsus 17. juunil 1932.a. oma otsusega teenistusest Murru algkooli senise juhataja Veera Kari, sündinud Masso.

Erakorraline koolitöö seisak toimus õppetöös 11., 12., 13., 14. ja 15. aprillil 1932.a. Nendel päevadel õpilased ei saanud ilmuda kooli, kuna juurdepääs koolile oli suurvee tõttu suletud. Alles 18. apr. võis õppetöö normaalselt alata. Üldine õppepäevade arv oli 1931./32. õ./a. 177.

4. klassi lõpetasid: 1. Juurikson Leili, 2. Andrekson Elsa. 3. Pool Else. 4. Tõnsing Johanna. 5. Steinberg Jüri ja 6. Mitt Karl (kellel õppimine kuidagi ei läinud). Istuma jäi Elbson Elmar.

1932.a. sügisel tuli Murru kooli juhatajaks Mart Jaani p. Kiirats (sünd. 25. dets. 1883.a. v. k. j. Tõstamaa vallas Hendriku-Jaani talupidaja pojana). Kutsehariduse sai ta Tartu õpetajate seminaris, mille lõpetas 1904.a. kevadel. Peale lõpetamist valiti ta Saarde kihelkonnakooli õpetajaks-juhatajaks, kus töötas 1911. aastani. Seejärel kuni 1926.a. oli ta põllumeheks Tartumaal Laiuse ja Palamuse kihelkondades, kus ehitas väga eeskujulikud karjauladad, kuid jäi pankrotti, sest ei suutnud võlga maksta. Peale 1926.a. elatas end kirjanduslikust ja ajakirjanduslikust tegevusest.

Peagi, kui M. Kiirats Murru juhatajaks tuli, puhastas ta tol. mukorra laulukoori taktikepilt ja üldine isetegevus sai eriti uu hoo sisse. Kõik laabus lõbusasti ja hästi. Mustajõe oli oma mahajäämusest täielikult lahti saanud. Kõigil oli aega õhtuti käia Ristulil (pärast kooli enda majas), kes laulmas, kes tantsimas, pilli mängimas, näidendeid õppimas või sportimas. Mart Kiirats, kuulda saades, kuidas on lood koolimajaga ja selle ehitamisega, ütles: "Kallid Mustajõe inimesed, meie ehitame ise endile koolimaja-rahvamaja ja küll te näete, vald tuleb oma abi veel meile pakkuma!"

Kuna Ristulil asuvas Murru koolis polnud koolmeistril kuski toitu valmistada ja kuna kooli maaala seisis põllumajanduslikult

kasutamata, tõstis M. Kiirats küsimuse üles: kas ei oleks võimalik kooli maaalale ehitada hoonet, kus ühel poolel oleks lehmalaud, teisel poolel tuba köögiga loomatalitaja jaoks (mõeldi sellega ag õpetajat). Kooli hoolekogu kiitis selle mõtte heaks ja siis kutsuti terve kooli ringkond Ristulile kokku. Kõik kohale ilmunud olid ettepanekuga nõus ja nad võtsid enda muretseda vajaliku palgimate jali ja nende kohaleveo. Tori Vallavalitsuselt paluti lisaks 120 palki ja 200 krooni raha, kuid tookordne vallavalitsus vastas eitvalt, väites, et Murru 4-kl. kool kuuluvat likvideerimisele ja Tori Selja 6-kl. algkooliga ühendamisele. Selle vastu protesteeris kooli hoolekogu ja Maakoolivalitsuse kaudu tuli asi 25. jaanuaril 1933. aastal uuesti arutusele Tori valla volikogus. Selle nõukogu koosoleku tagajärjeks oli, et vald lubas oma laost 150 palki ja 100 krooni raha, Murru kooli abiehituse püstitamiseks tingimusel, et hoone jääks vallale. Saanud sellise otsuse vallalt oli Ees-Laastu peremees Jaan Juurikson esimene, kes ütles: "Kas meie ei teeks seda hoonet veidi ruumikamat, et ka kool sinna ära mahuks?" See mõte meeldis kõigile ja lõpuks otsustati ehitada laud ja õpetaja eluruumid lahus ning õpetaja eluruumide juurde ehitada ka klassiruum ühes koridoriga ja nõnda ruumikas, et saaks seal ka pidusid korraldada. Kõik puuduoleva ehitusmaterjali lubasid lastevanemad ja ka teised talupojad, kellel polnud lapsi koolis, tasuta anda ja kohale vedada. Selle otsuse täideviijaks määrati vastav komisjon talupidajatest lastevanematest, kuhu kuulusid Jaan Kask, Urust, Jaan Juurikson Murrust, M. Kiirats Murru koolist, Langi Jüri Andrekson, Juhan Tilk Elbist, Karl (Kaala) Jürvetson, Kustav Tõlp Lehmist, Kustav Steinberg Sõmerast, Hans Ern Aru talust ja Jaan Juurikson Laastust.

Kõikidele talupidajatele tehti selgitustööd, mille tulemuseks oli juba järgmiseks kevadeks suur palgivirn Murru kooli ääres ja samal kevadel 1933.a. saagis Langi Mart Andrekson kõik palgid vastavalt vajadusele prussideks ja laudadeks. Jõumasinana tarvitati Uru rehepeksumasina seltsi katelt ja saaraami lubas lahkelt kasutada Suigust Reieli Andres Juurikson (s. 1873.a.) vaatamata, et Murru kool polnud tema koolipiirkonnas. Nii Uru katel kui ka saaraam anti tasuta kasutamiseks ja Langi Mart Andrekson saagis palgid ainult väikese raha eest, kusjuures teda töö juures abistasid tasuta ümbruskonna inimesed.

Ehituskomisjon esitas palve Tori valla volikogule majapidamishoone lahus ehitamise suhtes ja sai selleks loa volikogu otsu-

sega 27. veebruarist 1933.a. Kohalike elanike poolt veeti uue koolimaja ehituseks ka kivid ja Kaseküla kruusaaugust kruus. Kooli hoone plaani aluseks võeti Järvamaa Kuksema 4-kl. algkooli maja püha plaan ja Mart Kiirats ise joonistas uue projekti, mille heaks kiitsid lastevanemad ja mille järgi koolimaja ehitatigi. Koolimaja projekti puuduseks oli vaid see, et mansardkorruse trepp ei kukkunud hästi välja (polnud käidav), koolimaja koridoril puudusid tuulekojad ja laste käimla asetses õuel, mille tõttu lapsed tihti külmetasid käimlat küllastades.

Nüüd olid Mustajõe rahval töörohked päevad. Koolimaja ehituseks oli 150 palki ja 100 krooni raha valla poolt, kuid sellega ei saa veel midagi ära teha. Tuli ju maksta sularahas uste-akende tegemise eest, samuti aknaklaaside eest. Ehkki laudade vedu oli tasuta (tehti talgute korras) tuli ikkagi pöranda ja otsa laudade hõõveldamise eest maksta. Raha hankimiseks käidi mööda küla andeid palumas koolimaja ehitamiseks. Kõikjal annetati mitmesuguseid uusi ja vanu riietusesemeid, ning igasugu pudi-padi. Minu isa tegi 20 paari pajukoorest viiske. Kõik need esemed korjati kokku ja Murru Uetoa koplis, vana Vahelta toa asemel toimusid peod, nn. basaarid, kus siis kõik see kila-kola oma rahva poolt ära osteti. Tihtigi juhtus nii, et ostjaks osutus sama inimene, kes eseme annetas. Oli ju tähtis sissetulek. Kuigi keegi ostis oma eseme tagasi, sellest aga keegi numbrit ei teinud, sest raha oli endi koolimaja jaoks vaja. Ka korraldati söögipidusid, mis toimusid Ristuli talu elamus. Rahvas annetas vabatahtlikult toiduaineid, pärast aga ostsid ise peopileti ja nii läksid kõikide pidude, söögipidude jne. tulud uue koolimaja ehitamise kassasse. Noorem rahvas, kellel polnud midagi annetada, need õppisid näidendeid, laule, tantse jne., milliseid kõiki (peale tantsude ja orkestri) juhendas M. Kiirats ise. Peab ütlema, et M. Kiirats oli üks väsimatu hing, igale poole temast sai ja peale muu veel ta haris oma käega aeda (kooli maa peal) ning kasvatas kapsa-kaalika, tomati jne. taimi, neid ümbruskonnale müües väikese raha eest. Ka koolitööd tegi ta laitmatult. Samuti orkester Kaala Jürvetsoni juhtimisel käis Murru pidudel, välispidudel ja väljasõitudel kooli heaks tasuta mängimas. Nii kestis see kola aastat. Igal koolivaheajal mängisin ka Kaala orkestris, ja kui ei olnud Murru koolipeod, saime mängu eest tasu, mille Kaala jagas alati võrdselt kõigi vahel. Murru pidudel aga näidati paberite järgi orkestrimeestele tasu, kuid tegelikult läks see kõik kooli kassa-⁴

se. Täpselt ma ei tea, miks see nii tehti, kuid öeldi, et nii on tulumaks peo eest riigile väiksem. Nii olid kõik Mustajõe inimesed, aga ka Suigu, Selja, Mannare, Tori ja isegi kaugemad külad Jõesuu ja Riisa inimesed valmistatud meie Ühisest Üritusest ja abistasid Mustajõe rahvast andide realiseerimise ja pidupiletite levitamise näol. Kõige rohkem rahvast oli Murrus 1933.a. kol korral, kui Saueaugu viljaküüni tantsima mindi. 1000 piletit müüdi ära, peale selle veel muud sissetulekud kapakaljast jm.

Koolimaja ehitamine anti 1934.a. kevadel välja Jaan Andersonile (Kiima Jaanile) Viluverest Kergu tee äärest. Ehituse eest nõudis ta 780 krooni. Selle summaga pidi koolimaja nii kaugele valmis saama, et kool võib sisse asuda. Ehitamise lõpetamise tähtpäevaks määrati 15. sept. 1934.a.

Samal aastal ehtasid Laugi Jaan Andrekson ja Mihkel Sinka koolimajast ülejäänud palgitompudest koolimajale loomalauda; töötasu 80 krooni maksis neile Mart Kiirats omast taskust. Kool asus sügisel uude majja. Koolimaja õnnistamine koos suure peoga toimus 1934.a. sügisel. Peokõne pidas Aleksander Leinjärv (sünd. 1899) Pärnumaa Koolivalitsusest. Uus koolimaja kindlustati kahjutule vastu 4500 krooni eest. Läks täide Mustajõe rahva unistus saada endale koolimaja, mille eest oli võideldud tugevalt 50 aastat.

1934./35.a. algas koolitöö neljas klassis, kokku 22 õpilasega. Eraalgkoolina oli sel aastal esimest korda töötamas ka viies klass. Eraalgkooli juhatajaks oli Leida Martson Kaismalt. Õpilasi oli viiendas klassis 9, - 6 poissi ja 3 tütarlast. Seega teiste klassidega kokku 31 last. V-klassi õpetaja palga maksis kooli hoolekogu, kuid ainult 20 krooni töökuude eest. Lisaks rahalise tasule sai õpetaja veel tasuta korteri, kütte ja valgustuse. Õpetaja korteriks ehitati hoolekogu summadega nansardkorrale toake. Viienda klassi õpetaja L. Martson (neiuna Merivälja) lahkus 1935.a. kevadel Murru koolist, minnes parema palgalist ja töökindlamat kohta otsima.

Sügisel otsustasid lastevanemad avada endi kulul lisaks viienda klassile veel kuenda klassi. Lahkunud õpetaja asemele sooviti Tootsi jaamaülema abikaasat Maria Tammannit, kes neiuna oli olnud Murrus õpetaja, kuid ta keeldus raskete teoolude tõttu. Siis sõitis M. Kiirats Rakverre, sest Pärnus polnud tagavaraõpetajaid. Rakveres sõlmiti leping kutsega õpetajanna Hilda Saukasega. Tasuks töö eest määrati Saukasele 30 krooni kuus töökuude eest (suve eest raha ei makstud) koos tasuta korteri, kütte ja

valgustusega. Õpilasi oli 1935./36. õ./a. I-IV klassis 21 ja V-VI klassis 15, kokku 36 õpilast. 1935./36. õ./a. asutati H. Saukase poolt kodutütarde rühm. Kooli revideeris mainitud õ./aastal koolinõunik M. Raud, jäädes õppetööga ja üldise olukorraga rahule. Et Murru kooli 5. ja 6. klass töötasid mittesametlikult siis polnud kohapealsetel õpetajatel õigust lapsi kevadel järgmisse klassi edasi viia. Selleks moodustati komisjon, kelle esimeheks koolivalitsuse poolt määrati Tori Selja algkooli õpetaja Kalbus. Oma õpetajad olid komisjoni liikmeiks. 1936.a. kevadel said algkooli 6. klassi lõputunnistuse 1. Arnold Adams, 2. Jüri Andrekson, 3. Ella Elbson, 4. Helene Ern, 5. Arnold Juurikson, 6. Herta Juurikson, 7. Jaan Kivimäe (Steinberg) ja 8. Martin Tõlp. Kõik V kl. õpilased viidi üle VI klassi.

1936.a. suvel vooderdati koolimaja ning krohviti seest poolt Tori Vallavalitsuse (!) arvel. Samal suvel määrati Pärnumaa koolivalitsuse poolt 43 kr. raha kooliaia rajamiseks.

1936/37. õ./a. oli I kl. 5 tüdrukut, II kl. 3 poissi ja 2 t., III kl. 3 p. ja 3 t., IV kl. 3 p., kokku 19 last. V ja VI kl. asusid tööle endisel alusel, s.o. Murru kooliringkonna lastevanemate ühise koduõpetuse nime all. Õpetajaks jäi endistel tingimustel edasi H. Saukas. Õpilasi oli V kl. 4 poissi ja 1 tüdruk, VI kl. 3 p. ja 2 t. Kevadel lõpetasid VI kl. kõik viis õpilast. 1937.a. värvati koolimaja Tori valla kulul seest ja väljaspoolt. Kulude summa oli 650 krooni. Seega võttis Tori Vallavalitsus Murru koolimaja viimistlustööde kulud kõik enda kanda.

1937.a. sügisel ei saanud õpetaja Saukas psüühiliste häirete ilmumise tõttu enam edasi töötada.

Olgugi, et Murru koolimaja oli valmis, et vaibunud Mustajõe rahva õhtused kooskäimised koolimajas. Samasuguse hooga õpiti näidendeid ja esineti külalisetendustega väljaspool Mustajõe ümbrust. 6.9.1936.a. toimus Andres Saali autahvli avamine Kasekülla Laasil, kus Kiirats pidas avakõne ja juhatas Mustajõe segakoori; muusikapalade eest hoolitses n.n. Kaalakoos.

Olgugi, et koolimaja ehituse organiseerimisel ei saa ühtki inimest Mustajõe ringkonnast eriti esile tõsta, peab ometi eriliselt tänusõnu ütleva õpetaja Mart Kiiratsile. Tori Sillaotsa talust pärinev Jaan Post oli tubli mees ja tegi pooleldi saiaraha eest klassitoa ahju, pliidi ja õpetaja korteri ahju valmis. Eraldi tänu talle.

1937.a. sügisel palkas hoolekogu 30 kroonise kuutasuga (su-

vekuudel palka ei makstud) ametisse kutselise õpetaja Mai Red-
lichi. 1937.a. sügisel oli Murru kooli I kl. 3 poissi ja 1 tüdruk,
II kl. 5 t., III kl. 3 p. ja 3 t., IV kl. 2 p. ja 4 t., V kl. 3 p.
ja VI kl. 3 p.

Nüüd, kus II klassikomplekt oli lastevanemate kulul töötanud
juba neli aastat, määrati Koolivalitsuse poolt teine õpetaja riig-
i kulul ja teiseks õpetajaks määrati Eliise Heinväli (endine
Holtzen). Uue klassikomplekti avamise põhjuseks oli asjaolu, et
loodeti tugevat täiendust Tootsi laste arvel, kuid sealt tööstus-
asulast tuli 1938.a. sügisel ainult üks laps Murru kooli. Tootsis
polnud tol ajal veel perekondadega inimesi ja kui oligi, siis
asusid perekonnad veel mujal. Kokku oli 1938.a. I poolaastal 28
õpilast: I kl. 2, II kl. 4 p. ja 1 t., III kl. 5 t., IV kl. 3 p.
ja 3 t., V kl. 4 t. ja 3 p. ning VI kl. 3 p. Teisel poolaastal
oli 31 õpilast. Koolikursuse lõpetasid 1939.a. kevadel Hans Ern,
Arnold Jürvetson ja Sulev Puust.

Alates 1. aprillist 1939.a. läks (ühenduses vallapiiride
ülevaariilgilise muutmisega) Murru kool administratiivselt Tori
vallast Are valla alla. Kooliaasta vältel toimus ka järelevalve
muutus: koolide inspektor Markus Univer lahkus ja asemele tuli
Karl Olgas. Viimane pööras erilist tähelepanu koolile neile kül-
gedele, mida eelmised inspektorid üldse vaatluse alla ei võtnud
või seda väga pealiskaudselt tegid. Kooli apteek, kantselei, pöö-
ning, õu ja käimla, võeti üksikasjaliku vaatluse alla ja leiti
siin palju puudusi. Pööning oli kooli täis (Mustajõe Haridusseltsi
lavatarbed). Käimla ei vastanud nõuetele ja klassid polnud küllalt
puhtad. Ei saanud ju koolijuhataja eriti puhtust nõuda, sest tee-
nikjaks oli juhataja abikaasa (!) Maria Kiirats. Üldiselt kõrvalt-
vaadatuna paistis, et inspektor pööras kõrvalistele pisiasjadele
rohkem tähelepanu kui õppetööle koolis. Ka nõuti, et kooliaias
kõikidel püudel ja pöösastel oleks nimelipikud küljes. Sellest
revideerimisest aga oli ka omajagu kasu, sest revideerimisakti
alusel nõuti Are vallavalitsuse käest puukuuri ehitamisluba, mis
ka saadi ja mille ehitamine teostati Are valla kulul. Nüüd said
ka kullissid ja muud lavatarbed omale eraldi ruumi puukuuri otsas.
Ka ehitati uus nõuetekohane käimla. Samuti varustati samal suvel
mängumuru nõörkiigega, tasakaalupalgiga ja võimlemisraamiga, mil-
les oli trapets ja võimlemisrõngad ja redel ning võrkpalli mängu
koht.

1939./40. õ./a. jäi kool töötama 6-klassilisena. I kl. oli 3 poissi, II kl. 7 t. ja 3 p., III kl. 2 t. ja 4 p., IV kl. 6 t. ja 1 p., V kl. 1 t. ja 3 p., VI kl. 3 t. ja 3 p., kokku 36 õpilast. Aasta jooksul erilisi sündmusi kooli elus ei olnud.

1940.a. suvel 21. juunil toimus Eestis Nõukogude korra kehtestamine, mis puutus ka koolitöö korraldust. Kool nimetati ametlikult Murru Mittetäielikuks Keskkooliks. Ainete hulgast jäeti välja usuõpetus ja Eesti ajalugu asendati Vene ja NL ajalooaga. Vene keelt hakati nelja nädalatunni ulatuses õpetama alates IV klassist ja saksa keelt samas ulatuses alates VI klassist. Lauludest langesid varem ajaga võrreldes välja vaimulikud ja nn. isamaalised laulud. Kogu õppe- ja kasvatustöölt nõuti, et see toimiks kommunistlikus vaimus. Ka nõuti kooli juurde pioneeride rühma loomist, mis varem muidugi puudus. Õpperaamatud asendati kõik uutega, kuid et nende massilise trükkimisega oli raskusi, siis oli õppeaasta õpperaamatute puudumise tõttu tugevasti häiritud. Ka muudeti õppetöö vaheaegade ja need asendati kooliaasta neljandikkude (kvartalite) vaheaegadeaga. Näärivaheaeg oli nüüd 31. dets. - 13. jaanuarini.

Selle õppeaasta lõpul oli õpilasi Murru 47 (paljud tulid Tootsist juurde). Tol korral polnud lubatud VI kl. õpilastele lõputunnistust anda, sest nad pidid lõpetama 7 klassi.

Uue koolivõrgu kava kohaselt pidi Murru kool jääma ühe komplektiliseks ühe õpetajaga algkooliks. Kuid see kava ei leidnud rakendamist, sest 22. juunil 1941.a. algas sõda, Eesti sattus Saksa okupatsiooni alla ja kommunistlikud koolikorraldused annuleeriti. Seepärast said VI kl. kursuse lõpetajad ikkagi kooli lõputunnistused kätte ja kogu kool allutati taas kodanlikaegsetele korraldustele.

Nõukogude valitsuse poolt oli määratud koolijuhataja Mart Kiirats ühtlasi ka kohaliku rahvamaja juhatajaks, millises ametis ta ka poliitilist selgitustööd tegi. Okupatsioonivalitsuse ajal aga suhtuti vaenulikult ka Nõukogude valitsuse ametnikesse. Selle taustal tõsteti süüdistus ka koolijuhataja Mart Kiiratsi vastu. Väideti, nagu oleks ta kommunistliku ilmavaatega, mispärast ta ei sobivat kohalikuks õpetajaks. Sellise süüdistuse ettekäändel tunginud Ristuli Toomassoni väimees Gustav Tohver isegi kepi-löökidega M. Kiiratsi kallale. Sel rahutul 1941.a. suvel liikus igasugu relvastatud asjamehi ja nad ei jätanud külastamata ka

Murru koolimaja. Tolleaegsete püssiloksudega ümberhulkujate süüdistuste põhjal arreteeriti M. Kiirats okupatsioonivõimude poolt septembrikuul ja poliitilise politsei poolt juureldi süüdistust. Kümnepäevase aresti järele aga vabastati ta süü puuduse tõttu. Kuid et ära hoida hõõrumisi õpetaja ja ümbruse elanikkonna vahel otsustas Pärnu Maavalitsuse Haridusosakond ümber paigutada senise kooli juhataja Mart Kiiratsi Vändra alevi algkooli õpetajaks. Kui hiljem Mustajõe mehed kutsusid M. Kiiratsit tagasi Murru koolmeistriks, vastas M. Kiirats: "Ei see leivatükk, mis on kord lõigatud pätsi küljest, kasva ilalgi enam leivaga kokku". Selline oli siis mõningate meeste tänu M. Kiiratsile ta aastaid kestnud tulemusriikka töö eest. Mart Jaani p. Kiirats oli Murru algkooli juhataja 1932.-1941.a. sügiseni.

Mitu korda olen külastanud Murru koolimajas M. Kiiratsit. Ta koondas koolimajja kokku noored, kes ei läinud edasi keskkooli. Ta korraldas midagi nagu praeguse aja õhtukooli-taolist, kui ilma Koolivalitsuse poolt kinnitatud kavata. Koolis käisime nädala sees paar korda ja ka igal pühapäeval hommikupoole. Ta õpetas meie matemaatikat, ajalugu, maadeteadust, geomeetriat ja ka eesti keelt. Nii käisin mina (Elmar Savila) seal õppimas neli talvet. Oli ka teisi umbes kümnekond poissi, tüdrukutest ma ei mäleta ühtki, kes sellest aktsioonist oleks osa võtnud. Ta õpetas meid täielikult tasuta.

M. Kiiratsiga koos oli Murrus 1938.a. sügisest alates Eliise Heinvali, kes jäi nüüd okupatsiooni ajal õpetajaks-juhatajaks.

1941/42.a. Saksa okupatsiooni ajal hakkasid kehtima uued korraldused. Kooli ei nimetatud enam Mittemäel. keskkooliks, vaid 6-klassiliseks algkooliks. Vene keele asemele võeti võõrkeeleks saksa keel. Usundõpetus lülitati uuesti õppekavva. Ajalugu ja maadeteadust tuli käsitada Saksa vaimus. Ei lubatud enam tarvitada eelmise aasta õpperaamatuid. Koolis algas õppetöö 1941.a. 1. novembril. Käre külm esines veebruari-märtsikuul (isegi kuni -38°C), mille tõttu esines koolis seisakuid. Laste vähesuse tõttu muudeti kool uuesti 4 kl-liseks. Et lastel ikkagi Seljal kaugel koolis käia (6-8 km), esitasid lastevanemad Are Vallavalitsusele ja Pärnu koolivalitsusele palve avada Murru kooli juurde 5. ja 6. klass. Seda palvet ei rahuldatud, vaid lubati 5. ja 6. kl. avada, kui lastevanemad ise maksavad õpetajale palga. Lastevanemad nõustusid sellega ja teiseks kooliõpetajaks valiti Ellen Kärm

Ta kinnitati Õpetaja kohusetäitjana kohale 12. jaan. 1942.a. Sel teisel poolaastal oli õpilasi I kl. 6, II - 8, III - 2, IV - 6, V - 6 ja VI klassis 6 õpil., kokku 34 õpilast. Jaanuari kuupalga maksid lastevanemad. Kuid edaspidi sai juba koolipidudest lisa ja nii maksti õpetajale palka. Kahjuks ei tea ma, kui suur see palk oli. Samal 1942.a. avati Tootsi Tööstuse klubis algkool, mille tõttu vähenes Murru laste arv.

1942./43. õ.-a. muudeti Murru kool jälle 6-klassiliseks. Teiseks õpetajaks määrati Linda Simm (sünd. 20. dets. 1882). Kooli algus oli 12. okt. 1942.a. Õpilasi oli I kl. - 12, II kl. - 4, III - 9, IV - 1, V - 6 ja VI - 4 õpilast. Kokku seega 36 õpilast. Vähesed õpilaste arvu tõttu suleti 1. jaan. 1943.a. 5. ja 6. kl. ja õpetaja Eliise Heinväli töötas üksi nelja klassiga. Lastevanemate nõudmisel anti luba omal kulul uuesti avada V ja VI klass. Õpetajaks kaubeldi jällegi Ellen Kärm Elbi Tooma perenaine. Ellen Kärm oli hea laulu ja rahvatantsu õpetaja ja see pärast õnnestusid lastepeod alati väga hästi. Õppetöö lõppes 9. mail 1943.a.

1943./44. õ.-a. algas 13. oktoobril. Üldiselt saksa valit-
suse ajal algasid koolid väga hilja ja lõppesid vara. Rohkem rõhku pandi põllutööle kui koolitööle. Sel aastal kinnitati Murru kool jälle 6-kl. kooliks. Juhatajaks Eliise Heinväli, õpetajaks Ellen Kärm. Õpilaste arv I kl. - 12, II - 9, III - 6, IV - 7, V - 5 ja VI - 4, kokku 43 õpilast.

Kogu õppeaasta möödus sõja ärevuse tõe all. Ka lapsed jälgisid hoolega sõjateateid, millest kõneldi ka vahetundidel. Lühikesel õppeaja tõttu ei saavutatud õppetöös soovitud tagajärgi.

Ellen Kärm abiakaasa, kes ostis 1939.a. Elbi Tooma talu, oli terve saksa okupatsiooni aja Elbi Tooma talu aida all peidus, kuhu talile oli tehtud punker ja kust teda läbi puukorstna toideti. 1944.a. sügisel läks Tootsi briketitööstuse endine insener Kärm koos oma naise Elleniga ja kahe selkooliloolise pojaga välismaale.

Väljas oli kuulda selgesti kahurite müra ning juba 1944.a. märtsikuul suleti kool ja lapsed saadeti koju.

Aastavahetusel ja ka enne ja pärast seda toimus koolimajas peaaegu igal õhtul uhine raadiokuulamine õpetaja korteris. Peasjalikult kuulati nõukogude saadet, mida anti edasi eesti keeles ja mis alati algas sõnadega - "surm saksa okupantidele".

Saksa okupatsiooniajal katkes Mustajõe l. täielikult kunstili

ne isetegevus.

1944./1945.õ.-a. tõi suure murrangu üldises elus. Ühed rõõmustasid, teised kurvastasid, sest võidukas Punaarmee oli juba 23. sept. kell 10 hommikul Toris. Õudsete juttude tõttu, mida levitasid põgenevad sakslased ja nende sabarakud, lahkusid paljud eesti pojad ja tütreid oma armsalt kodumaalt. Kiiresti asuti võidetud maaaladel koole korraldama. Ka Murru kool oli kannatada saanud. Väärtuslikumad asjad ära viidud, õppevahendid segi paisatud ja jalge alla loobitud. Kappidest ja lauasahtlitest kraam ja paberid põrandale loobitud ning jalgadega poriseks tallatud. Liikuva sõjaväe ja põgenikkude tõttu olid koolimajas kogu aeg ukseid valla, võõrad kolasid ringi, aga oma rahvast polnud kedagi kohal. Õudne oli sarnases olukorras segipaisatud kooli hoone.

Kui oktoobris olukord rahunes, läks endine juhataja Eliise Heinväli jällegi koolinajja, ning hakkas seal lastega koos korda looma. 25. okt. 1944 tuli Are täitevkomitee esimees Murru kooli seisukorda vaatama ja leidis koolimaja juba korda seatuna. Ta kiitis korrastustööd koolis ja palus Eliise Heinvälja juhatajaks jääda.

12. okt. 1944.a. algas Murrus Õppetöö. Teiseks õpetajaks määrati Linda Eduardi t. L uska-Jürimäe (sünd. 22.III 1911), kes kohale saabus 26. okt. Õpilasi oli tol korral: I kl. - 13 õpilast, II kl. - 12, III kl. - 8, IV kl. - 5, V kl. - 5 ja VI kl. - 1 õpilane, kokku 44 õpilast. Väga suur raskus koolitöös oli kooliraaamatute puudus. Otsiti endistelt 1940.a. õpilastelt raamatuid jne.

Kolmandal õppeveerandil ilmus trükist uusi õpikuid, kuid kava ikkagi täies ulatuses ei suudetud läbi võtta. Õppetöö lõppes 19. mail, pärast seda algasid IV, V ja VI klassides eksamid. VI klassi õpilane Anu Tehver lõpetas klassi väga heade hinnetega.

Aino eksami tulemused olid rahuldavad. IV kl. õpilastel olid eksami tulemused head ja väga head. Eksamid lõppesid 9-dal juunil. Kogu 1944./45. õ./a. töötas kool 167 päeva.

1945.a. 4.-7. apr. Murru kool seisis, sest suur vesi oli sillad ära viinud ja vesi jooksis 0,5 meetri kõrguselt üle Murru III kl. maantee, -Kose vahel, Ristuli silla otsas, Küüne õue kohal ja põlde vahel ning Tõlla lodu juures sihitee peal.

1945./46. õ./a. algas I, II, III ja IV klassis 10. septembril, V ja VI klassil aga 8. oktoobril. V ja VI klassi õppetöö al-

gus lükati edasi kiire viljakoristamise ja rehepeksu pärast. Sel õppeaastal oli õpilasi I kl. - 12, II kl. - 16, III kl. - 9, IV kl. - 7, V kl. - 5 ja VI kl. - 5 õpilast, kokku 54 (kooli ajaloo esmakordselt nii palju õpilasi). Näärivaheaeg oli 29. dets., - 10. jaan. 1. mail korraldati koolimajas pidu. Õppetöö lõppes I-IV kl. 18. mail, V ja VI kl. 7. juunil. Eksamid õnnestusid hästi, ainult V kl. kaks õpilast - Maima Elbson ja Hilja Martens ei suutnud eksameid sooritada. Suvel läks õpetaja Linda Jürimäe Pärnu kutseta õpetajate täienduskursustele.

Alates 1946.a. oli Murru algkool jällegi neljaklassiline. 1946./47. õ.-a. hakkas Murru koolis suurte segadustega peale. Vahel oli Pärnumaa TK Haridusosakond määranud õpetaja L. Jürimäe koolijuhatajaks ja E. Heinvälja õpetajaks, kuajuures Heinväljale aga ei teatatudki, et ta on juhataja kohalt vallandatud. E. Heinväli oli äärmiselt solvunud, et teda niimoodi tagaselja vallandati juhataja kohalt. Lastevanemad saatsid vastulause Haridusosakonnale, kuid neile ei vastatudki. Ja nüüd algas Murru koolis Eliise Heinvälja sõnadega väljendades Haridusosakonnalt tuli uus käskkiri, millega Linda Jürimäe määrati 1. septembrist 1946.a. Tootsi Mittetäieliku Keskkooli direktori kohusetäitjaks. Alla oli kirjutanud inspektor I. Meriloo. Nii jäi esialgu Murru kooli õpetajaks ainult Eliise Heinväli. 21. dets. 1946.a. ilmus aga uus käskkiri, millele oli alla kirjutanud Haridusosakonna juhataja kt. I. Meriloo, kes määras Murru teiseks õpetajaks Tiiu Juhani t. Ots'a. Selgus aga, et Tiiu Ots oli väga paha inimene, kes ei sallinud teiste inimeste korralikku elu. Ta olevat E. Heinvälja väitel mitu korda käinud Eliise Heinvälja peale kaebamas Are valla Täitevkomitees ja ka Pärnu Haridusosakonnas. Tiiu Ots kaebas, et selline inimene, nagu on E. Heinväli, ei kõlbavat hariduspöllul töötama, sest tal on ju abi-kaasa Jakob Heinväli vangilaagris ning ta ise ei olevat kommunistliku maailmavaatega. Pealegi oli Tiiu Ots veel järele uurinud, et Murru koolil ja Mustajõe Haridusseltsil on palju raamatuid, mis ei olevat enamlaste vaadetega kooskõlas, seepärast käinud ta mitu korda Haridusosakonnas koolijuhataja E. Heinvälja peale kaebamas. Seal olevat antud mitu niisugust korraldust, et Murru koolimajast keelatud kirjandus kõrvaldada, millele aga Eliise Heinväli ei reageerinud. Kuid nähes, et talle ikkagi juhataja kohta ei antud, lahkus ta omal soovil Murrust Haridusosakonna juhataja kt. M. Koppiste käskkirjaga, arvates 1. sept. 1947.

Tootsis töötas samal ajal kooliõpetajana Hans Andrese p. Ollino (sünd. 1875.a., surn. 1957.a.). Tema avaldas soovi tulla Murru kooli teiseks õpetajaks. Haridusosakonna juhataja kt. M. Kopliste oli sellega päri ning Hans Ollino määrati 15. sept. 1947.a. Murru kooli teiseks õpetajaks. Kuid Hans Ollino oli vana mees (eluaegne koolmeister) ja tema närvid olid niivõrd krussis, et ta ei saanud tundigi lastega läbi. Ta vabastati omal soovil 28. sept. 1947.a. kohalt.

Nüüd juhtus jällegi selline asi, et endine õpetaja, kes vahepeal üks aasta Tootsis oli, tahtis Murru õpetajaks tagasi tulla. Ta määratigi Murru kooli juhataja kohusetäitjaks arvates 25. sept. 1947.a. Seega oli Murru Algkoolis nüüd jällegi kaks juhatajat, sest E. Heinvälja ju ei vallandatud, ega polnud ka tema õpetajaks määramise käskkirja. Ometi töötas ta lastega edasi.

8. okt. 1947.a. andis Pärnumaa Haridusosakond käskkirja, milles kohustas läbi viima kontrolli keelatud kirjanduse kõrvaldamise kohta Murru algkoolis. Selle käskkirja kohaselt hakkasid raamatuid kontrollima E. Heinväli, kes oli nüüd jällegi õpetaja, sest Hans Ollino läks ära ja uueks juhatajaks Linda Jürimäe. Nemed leidsid, et olemasolevatest raamatutest ei saa ega raatsi ühtki kõrvaldada ja nii jäid kõik kappidesse alles. Oktoobrikuu lõpul tuli Haridusosakonna inspektor ja juhataja kt. Saima Meriloo Murru Algkooli revideerima. Käinud siis tunnis, vaadanud ja kuulanud ühte ning teist, kuid õpetajad saanud aru, et tal ei ole nagu kooli tööga midagi asja. Kui lapsed olid koju saadetud, tuli asi välja, et Meriloo katsunud kooli ainult mööda pärast. Tegelik eesmärk oli tal raamatukogude revideerimine, nii kooli kui ka Haridusseltsi pma. Tema öelnud, et need raamatud on kõik nõukogude korra vastu ja kuuluvad hävitamisele. Teinud siis kõikide kappide ukseid valla ja hakanud suures klassitoa ahjus raamatuid põletama. Ahi läinud aga liig kuumaks, sest seda olevat sel päeval enne köetud. E. Heinväli öelnud, et nii ei või toimida, sest võib tulla tulekahju. S. Meriloo võtnud siis sületäie raamatuid ja viinud lauda taha ning pannud seal põlema. Koolide inspektor Saima Meriloo aga tüdinenud peagi raamatute vedamisest ja põletamisest ja Murru Uueda talu uus peremees Elmar Ilm olnud tubli mees ja võtnud likvideerimise ohjad oma kätte. Teisel päeval oli ka Are miilits Murrus sama asja pärast. Kamandati Saueangu Miina

hobuse-vankriga, veel Oedu Alviine ja Toomassoni vanaperenaine, kuid viimane ei saanud mingil põhjusel küüdikorrrast osa võtta ning tema asemel on siis võetud Rummi Kaarel. Kõik nad olid vana elatanud inimesed, need hobuküüdid, kuid nooremaid kuskil taludes polnud. Nii rändasid kolm hobusekoormat raamatuid Are poole, kus nad tunnimeeste valve all ikkagi põletati.

Novembrikuu keskel 1947.a. vallandati töölt Eliise Heinväli kui poliitiliselt mittesobiv isik.

Eliise Mihkli t. Heinväli oli väga südamluk, vastutulelik ja lahke nii laste kui ka lastevanemate suhtes. Kunagi polnud kuulda, et ta oleks lastega riieknud, või neid taga kiusanud. Ka oli tal oskus hästi kõnelda, mida ta tegi emadepäeval (naiste-päeval), riiklike pühade puhul või seltskondlikel ja perekondlikel koosviibimistel. Aga alati, kui oli lastel talvel nääripidu, vabandas ta enne ettekande algust, et see tänane pidu tuli nii ootamatult, et polnud aega õppimiseks. Kõik lastepeod olid tema meelest alati ootamatult tulnud. Kuid ühiskondlikust elust, laulukorri juhatamisest, näidendite õppimisest jne. ta osa ei võtnud.

E. Heinvälja vallandamise järel olid Linda Jürimäel käed-jalad tööd täis, sest ta oli üksinda kahe-komplektilise kooli peal, kus oli neli klassi. Kuid juba 24. nov. 1947.a. määrati Helgi Karli t. Tamm (Merila), kes on sünd. o. veebr. 1929.a. Pärnumaal, Tali vallas, Murru algkooli teiseks õpetajaks. Et sel ajal oli koolmeistritest suur puudus, jäi H. Tamm Haapsalu Pedagoogilisest Koolist ära (lõpetas ainult kolm kursust) ning asus Murdu õpetajaks, kus töötas kuni 1. sept. 1949.a.

1947./48.õ.-a. oli Murru koolis 40 õpilast, nendest tüdrukuid 19; oli kaks klassikomplekti nelja klassiga; teisel poolaastal aga oli 41 õpilast. 6. juunil 1948.a. võtsid Murru kooli lapsed osa Pärnu-Jaagupis toimunud III Olümpiaadist. Toimus ekskursioon Tori pörgusse ja Tootsi Briketitööstusse. 20.VI 1948.a. võeti osa Pärnumaa laulupäevast. Juulikuul aga toimus ühine ujumise õppus Mustajões.

1947.a. alustas oma tegevust Murru Elektrinõukogu, mille peaorganisaatoriks oli tolleaegne külavanem ja hiljem "Rahu" kolhoosi esimees Langi Sass. (Aarne Tõnsing (sünd. 1914.a., pärit Arest). Kõik tööd elektriliinidel ja alajaamades tehti ära ühiskondlikus korras. Murru koolimaja sai esimesena Murru peredest

valguse majja - see oli 1948.a. kevadel.

Kui alustas oma õpetajatööga Helgi Tamm, oli selline olukord, et polnud kuskilt toitu võtta ning õpetaja pidi ise taludes tööl käies endale toidumooni teenima.

1948./49. õ.-a. algas rahulikult peale. Õpilasi oli 39, sellest tüdrukuid 21, töötas neli klassi kahe klassikomplektiga. Seega paranes õppetöö koolis. Teisel poolaastal, 20. märtsil 1949.a. toimus Tootsi Briketitööstuse klubis pioneeride ja kooliõpilaste festival, millest ka Murru lapsed osa võtsid, näidates end heast küljest: 1) Murru Algkooli pioneerirühma I salga päevik tunnustati auhinna vääriliseks ja saadeti edasi maakondlikule ülevaatusale. 2) Imbi Tehver tuli klaveril esitatud palade eest "Valss" ja "Pidu hakkab" I auhinnale ja ta saadeti edasi maakondlikule ülevaatusale. 3) Kalju Jürimäe sai oma käsitöö eest I auhinna ja saadeti edasi maakondlikule ülevaatusale. 4) Juta Tõlp sai oma käsitöö eest III auhinna.

Ka lauludes ja tantsus esinesid Murru lapsed edukalt, kuid auhinnalistele kohtadele ei tulnud.

1949.a. kevadel oli Are pargis Pärnu-Jaagupi raj. algklasside ülevaatus, kus Murru koolilapsed Maret Jürvetson ja Anne Veskimägi said tantsus I koha, mida neile õpetas Helgi Tamm. Laulus aga kohale ei tulnud. 1949.a. kevadel lõpetas I klassi 5 õpilast, II kl. - 7, III kl. - 6, IV kl. 12; pioneere oli 16. Kiituskirjaga lõpetas 5 õpilast, neist pioneere 1. Klassikursust jäi kordama 1 õpilane. Sügiseks jäid järeleksamid 3 õpilasele-pioneerile. Peale vahe peal toimunud ümberasustamist asutati maikuul kolhoosid "Murru Võit" ja Urusse "Rahu" kolhoos.

Suvi möödus eriliste pahandusteta. Augustikuu lõpul 1949.a. tuli koolimajja Haridusesakonna käskkiri, milles öeldi: Helgi Tamm vabastada Murru kooliõpetaja kohalt klassikomplekti sulgemise tõttu ning kinnitada ta Lavassaare kooli õpetajaks, arvates 1. septembrist 1949.a.

Peatselt tuli ka käskkiri, kus öeldi: Vabastada Linda Eduardi t. Jürimäe Murru kooli juhataja kohalt arvates 1. sept. 1949.a. ning määrata ta Sindi I kooli õpetajaks (praegune Sindi Keskkool).

1. sept. 1949.a. tuli Murru kooli, kuhu oli jäänud üks klassikomplekt nelja klassiga uueks juhatajaks Ellen Jaani t. Mangu, pärit Audru Lindilt. Õpilasi oli 28.

Õpetajale määrati igasugu lisakohustusi. Ta pidi toimetama

Elloomade loendust, valimisalast selgitustööd, sõja-taastamislaenu koguma-organiseerima, pidi külanõukogu koosolekuteest osa võtma jne. Mõnikord juhtus nii, et ühel päeval oli õpetajal käsk minna 4-5 kohta, kuid samal ajal pidid ka koolis olema ja lapsi õpetama. Kui aga õpetajal oli käsk minna Pärnu-Jaagupisse, siis sõitis ta eelmisel õhtul rongiga Pärnu, oli ööd Pärnus ja alles hommikul sai bussiga edasi Pärnu-Jaagupisse sõita. Tagasisõit toimus samuti läbi Pärnu ja kooliteeniija andis senini tunde, kuni õpetaja ära oli.

1950.a. loodi Pärnu-Jaagupi rajoon, mille TSN TK Haridusosakonna inspektorid olid Vilma Mänd ja Helene Mölder, juhatajaks Asta Saagim. Pärnu-Jaagupi rajoon likvideeriti 1958.aastal, ja Murru kool läks Pärnu rajooni alla. Pärnu rahooni Haridusosakonna juhataja oli Tammeorg Aino ja inspektorid Miller ja Raivet.

1950./51. õppeaasta 1. poolel oli õpilaste arv 28, teisel poolaastal 26. Kooli käis revideerimas P.-Jaagupi Haridusosakonna inspektor Vilma Mänd, kes oli koolitöö ja kirjavahetusega põhiliselt rahul.

Nelja viimase aasta jooksul oli Murru algkooli raamatukogu kaasaegsete raamatute näol kasvanud: 1951. a. sügisel oli neid 225 tk.

1951./52. õppeaasta algas sama õpetajaga ühe komplektilise koolina, kuhu oli koondatud neli klassi. Kooli käis revideerimas Pärnu-Jaagupi TSN TK Haridusosakonna inspektor Erna Jaani t. Vakk, kes revideeris õpilaste teadmisi, samuti kooli asjaajamist. Leidis koolitöö korras olevat.

1952./53.õ.-a. oli õpilasi 22. Selle õppeaasta suvel (1953.a) käisid Murru õpilased matkamas ja koos Tabria kooliga ka Tabria Kivikalnel.

1953./54. õ.-a. algas endise õpetajaga. Koolis oli 18 õpilast, nendest pioneere 9. Senine kooli juhataja õp. Ellen Mangu abiellus Joh. Karuga Suigust ning läks novembrikuul Tallinna elama. Uueks juhatajaks-õpetajaks määras Pärnu-Jaagupi Haridusosakond Enge õpetaja Aleksander Lilles'e, kes peale pktoobripühi tuli kohale, vaatas koolimaja ja ümbrust, mis talle ei meeldinud ning sõitis sama autoga minema. Asendajaks õpetajaks tuli koolide inspektor Erna Vakk P.-Jaagupist. Et aga E. Mangu Murnust äramineja oli, jättis ta oma majanduslikud kohustused kooli vastu täitmata. Ta ei muretsenud koolile üldse kütet. Asendaja õpetaja pöördus abi saamiseks "Rahu" kolhoosi poole, kes lubas oma met-

sast tasuta raiuda küttepuid nii palju, kui on vaja.

EKP P.-Jaagupi Rajoonikomitee otsusega 25.II 1954.a. kinnitatigi Murru algkooli šeffiks "Rahu" kolhoos.

Selleks, et saada Murru koolile õpetajat määras P.-Jaagupi TSN TK Haridusosakonna juhataja Lepplaane senise õpetaja Murru algkooli asetäitjaks-juhatajaks õpetajaks - katseajaga - olemasoleva kooliaasta (õppeaasta) lõpuni. Nii tuli Lepplaanest Murru kooli õpetajaks Inga Kari. Tema ajal lonkas kord ja koolitöö ka Murru koolis ning ta vabastati sama õppeaasta lõpul "omal soovil" Murru õpetaja-juhataja kohalt, abiellus Jaan Madise p. Läänega, ning läks "Rahu" kolhoosi karjalauta tööle.

Murru algkooli uueks juhatajaks-õpetajaks määrati 1. septembrist 1954.a. senine Haridusosakonna inspektor Erna Jaani t. Vakk, sündinud 23.III 1927.a. Läänemaal Luiste vallas. Keskhariduse omandas ta Raplas ja pedagoogilise hariduse Haapsalu Pedagoogilises Koolis.

1954./55. õ.-a. oli lapsi koolis 18. Koolilastega, lastevanematega üldse kõigiga sai ta väga hästi läbi.

Endised Mustajõe Haridusseltsi lava eesriided olid juba vanad ja kulunud, ning kool ostis endale sel aastal kooli ajaloo esimesed lavariided. 1955.a. kevadel oli välja kuulutatud Pärnu- ja Jaagupis pioneeride ja kooliõpilaste festival-ülevaatus. Ka Murru lapsed tahtsid sellest osa võtta. Lastele oli aga rahvariideid vaja. Lastevanemad küll lubasid igaüks enda lapsele ise riided teha, kuid koolijuhataja polnud sellega päri, sest kui iga lapsevanem teeb oma lapsele rahvariided, lähevad ju lapsed siit koos riidetega ära ja kasvavad välja. Kui aga sellised riided oleksid koolil, siis saaks neid otstarbekohasemalt kasutada. Lepiti kokku, et korraldatakse mõned lastepeod ja saadud raha eest muretsetaks vastav riie ning ühistöö korras ömmeldakse riided valmis. Nii toimitigi. Kui toimus P.-Jaagupis ülevaatus 1955.a. kevadel, tõid Murru lapsed segapaaride tantsu eest I koha, poiste loogatansust I koha ja grupilaulu "Vaba Volga Vetepind" eest II koha. Sellist edu tuleb kogu rajooni ulatuses väga heaks lugeda, sest Murru koolis oli ju ainult 18 last, kes võtsid ülevaatuselt osa 100%-liselt.

Kooli lõpueksamil 4.6.55 said 4-kl. õpilased aritmeetikas järgmised hinded: Helgi Eamets - 5, Maret Eamets - 4, Rein Tilk - 4, Maimu Aruste - 4, Peeter Orro - 5. Venekeelse diktaadi eest

said samal korral: Aruste Maimu 5, kuid teised 4 õpilast - 3.

1955./56. õ.-a. algas 1. sept. sama õpetajaga ja 20 õpilasega. Kooliaastal mingisuguseid pahandusi ei esinenud. Ka sel õppeaastal tegid Murru kooli lapsed isetegevuspõllul palju tööd ja nende töötulemuste heaks kinnitajaks rajooni pioneeride ja koolinoorte ülevaatusel on ELKNÜ P.-Jaagupi rajooni Komitee poolt välja antud 2 kiituskirja, üks Murru algkooli pioneeridele ja õpilastele, teine mudilas-tantsurühmale.

1955./56.õ.-a. oli lapsi 20, neist tüdrukuid 8, I kl. 9, II - 4, III - 4 + 1, IV kl. - 3+1=20+2.

7.VI 1956.a. toimus IV kl. kirjalik eksam eesti keeles, kusjuures diktaadi hindeks said: Leida Arenberg - 4, Ester Kask - 4, Olav Murru ja Jaan Tõlp kumbki - 3.

1956./57. õ.-a. oli lapsi 13, neist poisse 10. Esimest klassi ei olnud, II kl. - 10, III kl. - 1/4, IV kl. - 4 õpilast. Sel kooliaastal korraldati esmakordselt koolilastele suurel lõunavaheajal tee anumine. Ka järgmisel õppeaastal said lapsed suurel vahetunnil teed.

Isetegevust ei saanud muusika järgi muul ajal teha, kui ainult õhtuti. Elukutseline koolimaja väimees - akordioni mängija E. Savila - oli Tootsis tööl ja ei saanud varem tulla koolimajja kui õhtul. Selleks jäid kaugemalt lapsed ööseks koolimajja, kus neil oli õpetajaga ühine söögilaud. Lähedalt lapsed aga tulid kokkulepitud kellaajal kodust uuesti koolimajja. Õhtul, kui väga pime oli, tulid vanemad kojuminevatele lastele järele ja tornilaternate tuled välkusid siis kui jaaniussikesed teel. Kogu sellise õhtuse isetegevuse kohta ütles Jõeäärest Kristjan Jürvetson: "Saatsin ikka oma "karu" kooli (tütar Silla oli õige priske ja tüse), aga nüüd tuleb välja, et siin oleks nagu balletikool ja kõik karud pannakse tantsima ja laulma, nii et päris tore vaadata", Olgugi, et Kr. Jürvetson oli usklik, oma lapsi ta kunagi ei keelanud ühestki üritusest osa võtmast. Kooliõpetaja väitel olid lastevanemad väga vastutulelikud ja abivalmis. Raidla Lülle Juhan Veskimägi, kel polnudki enda last koolis, vaid lapselaps, tegi poiste loogatantsu jaoks 10 looka ja miimistles need hoolikalt. Ka võimlemise rõngad, mida polnud kuskilt ärist saada, tegid lastevanemad kodus valmis, neid hoolikalt puhastades ja värvides. Lapsi oli nakatanud õppimisking. Nad ise ütlesid, et kui nad saavad koolis isetegevust teha, siis läheb ka õppimine hoopis ladusa.

mini. Lastele lubati ka ekskursioone korraldada ja neid teatrisse viia, kui vaid neil halbu hindeid ei ole. Kõik see mõjus. Tänu "Rahu" kolhoosile ja selle tolleaegsele esimehele Langi Aarne Tõnsingule, kolhoos polnud transpordi suhtes kitsi ning kõik need sõidud said tehtud; Ekskursiooniga käidi Järvakandis, Tootsis ja isegi Kihnu sõitsid lapsed Pärnust lennukiga. Ka käisid lapsed P.-Jaagupis nukuteatris ja palju kordi Pärnu teatris. Kolhoos andis transpordi tasuta. Terve kooli pere oli nagu üks perekond, kus üks seisis kõigi ja kõik ühe eest. Lapsed tõid Murru Uuetoa heinamaalt väikseid kuuski, et need istutada koolimaja juurde hekina põhjapoolsele küljele. Terve maikuu jooksul peeti peale tunde kaevust vett kuuskedele, et nad ära ei kuivaks. 1939./40.a. talve külm võttis koolimaja õunapuud ära, järele jäid ainult 2 tervet puud, mis tänapäevani veel alles on. 1955.a. kevadel istutasin kooliaeda uued puud, arvult 15 õunapuud. Need puud on minu enda poolt seemnest kasvatatud ja pungatud.

1955.a. suvel oli koolimajas remont: tehti uus katus, uuendati klasside ja koridori põrandad. Ehitati tagumine tuulekoda. Parandati kõik katkised krohvikohad, põrandad, laed, seinad ning värviti aknad ja ukseid. Osa mädanenud akna raame tehti uued. Ka ahjud parandati. Remondi maksumus oli tolleaegses vääringus 15 000 rubla. Remondi tegid Pärnu ehitusvalitsuse mehed. Need mehed käisid mööda küla värvi ja oksooli müütnas ja kui keegi küsis, kuidas teie siis välja tulete, kui oma oksooli ja värvi maha saherdate, vastanud mehed: "Pole viga, paneme petrooli sekka ja käib küll". Käis muidugi küll, kuid juba järgmiseks kevadeks oli koolimaja välisilme koledam kui enne värvimist. Ka katuse tegemisega juhtus äpardus. Katus tuli laastudest. Mehed tegid aga sellist katust esmakordselt elus. Endisel katusel sotrennid olid tsinkplekist, mis tulid harjalt räästani. Naelte löömise ja tallamise tõttu aga vajusid sotrenni pleki ääred alla, mistõttu hiljem kõik sotrenni mööda jooksev vesi valgus pööningule. Pärast nägid ehitusmehed kurja vaeva plekkide äärte alt ülespoole toksides.

Hea õppe-kasvatustöö eest anti Murru algkooli juhatajale P.-Jaagupi Täitevkomitee poolt aukiri seoses Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 40. aastapäevaga.

1957./58. õ.-a. tuli Murru kooli teiseks õpetajaks-praktikandiks vene keele peale Aino Matvei t. Nikkinen (sünd. 28. II

1939.a.ä. pärit Jõgevalt. Ta oli sõja ajal lapsena Leningradi blokaadirõngas.

Sel kooliaastal oli lapsi 16: I kl. - 2, II kl. - 4, III kl. - 3 ja IV kl. - 7, neist poisse 8, ja tüdrukuid samuti 8. Sel kooliaastal Murru koolis midagi erilist ei juhtunud. Võiks ainult seda nimetada, et koolilapsed käisid kevad-suvel kolhoosi lammastele Suigu Kärneri karjamaal kasevihte tegemas ja talvel vitamiinirikkaid kuuseoksi raiumas ja korjamas.

1958.a. kevadel lõpetasid Murru kooli Enn Liivi, Ats Sepa, Eeri Kõnnussaar, Silla Jürvetson, Johannes Eamets ja Billi Tõnsing.

Sama õppeaasta lõpul määrati praktikant-õpetaja Aino Nikkinen Raba kooli õpetajaks. Murru jäi seega endine juhataja-õpetaja.

1958./59. 3.-a. oli Murru koolis ainult 7 last. Algas küll 8 lapsega, aga üks neist muutis elukohta, nii et kevadel oli 7 last. Esmakordselt Murru kooli ajaloos korraldati laste toitlustamine koolimajas, suure vahetunni ajal sooja söögiga, mille valmistas lastele uus, noor, esimest aastat tööl olev kooliteeniija, sama kooli endine kasvandik Maret Johannese t. Eamets. Toidu, sooja söögi tarvis töid lastevanemad - kolhoos ei abistanud. Rummi Helmi lahkus samal ajal kooliteeniija kohalt ja asus kolhoosis tööle.

1959.a. kevadel olid viimasteks Murru kooli õpilasteks Asta Jürvetson, Mihkel Eamets, Mati Arenberg, Rein Tõrva, Aarne Tõnsing, Anne Nahku ja Tiit Treima. Laste vähesuse pärast kool suleti ja 1959.a. sügisel ei alustanud Murru kool enam oma iga-aastat tegevust. Kool suleti ametlikult sügisel. Kõik õppevahendid võttis Murru koolilt üle Are kooli esindaja Ilmar Kapsi. Murru kooli lastevanemate poolt ostetud klaveri sai Lepplaane kool. Kõik sissetulnud kirjad ja dokumendid 1944-1959.a. koostas toimikuks kooli juhataja-õpetaja Erna Vakk-Savila. Need toimikud arvult 6, anti koolijuhataja poolt üle Pärnu Linna Riiklikule arhiivile. Senine juhataja määrati õpetajaks Sindi keskkooli, kuhu ta ilmus 15.XII 1959.a. Nii jäi Murru koolimaja alates 15. detsembrist 1959.a. täiesti tühjaks ja kütmata.

1960.a. märtsis kooli vaheajal põles maatasa Suigu "Kõrissoo" koolimaja. Tulest päästeti - internaadi mööbel, voodid, osa koolipinke, televiisor, raadio. Kuna Murru Algkool 1959.a. sügisel su-

leti ja maja seisis tühjana, siis paigutati Suigu algkool siia. Kooli juhatajaks jäi Hilja Mihkli t. Levandi (Siitam) ja õpetajaks Ruul Maimu Augusti t. (sünd. 22.IX 1936) pärit Surjust, lõpetanud Viljandi Pedagoogilise Kooli. Kokaks tuli senine Suigu koolimaja kokk Marta Tamm. Murru kooli ruumid olid aga Suigu kooli jaoks, kus enne oli ka internaat, väga kitsad. Kool hakkas töötama 17 õpilasega 4-klassilise koolina, kus oli kaks klassikomplekti. Et Murru koolimajal oli alles Murru algkooli silt, siis jäi selle uuesti avatud kooli nimeks, kus tegelikult töötas Suigu algkool - Murru 4-kl. algkool.

1961./62. 8.-a. jäi Murru kooli ainult 15 õpilast. Endine juhataja Hilja Levandi siirdus tööle Pärnu V 8-kl. kooli. Murru kooli juhatajaks määrati Maimu Ruul - sama kooli eelmise aasta õpetaja, kes abiellus Kukema Johannes Tilga poja Kari Tilgaga ja sai seega uueks perekonnanimeks Tilk. Kooli internaadi koka kohal asus tööle Herta Fukk Päriverest. Õpilaste arv oli järgmine: I kl - 3, II kl. - 8, III kl. - 2, IV klassis - 2. Suurem osa õpilasi elas internaadis. Et üks inimene ei suutnud kõike tööd ära teha, sest tuli ju olla ka kasvataja koolis, seepärast tuli Suigu (end. Murru) raamatukogu juhataja Milvi Tõnsing internaadi kasvatajaks, kes andis ühtlasi ka laulmise tunde. Kõik õpilased einetasid ja sõid lõunat (sooja sööki) koolimajas. Kodus käivad lapsed sõid ainult lõunat koolimajas. 1962.a. aprilli algul tuli juhataja asetäitjaks Heli Mihkli t. Sai (sünd. 17.IV 1942, Halinga v., Vahenurme k.), kes oli lõpetanud Pärnu-Jaagupi keskkooli. Ta tuli tööle 7. apr. 1962.a. ning elas Langil. Heli Sai-Murru lõpetas 1968.a. Tallinna Pedagoogilise kooli kaugõppe osakonna. Aprillis tulid kaks uut õpilast - Väino ja Aivo Noormäe'd, nii et nüüd oli koolis kokku 17 õpilast. Kuna Noormäe Aivol oli üldine mahaäämine aritmeetikas, siis tuli tal jääda klassikursust kordama. Samasse klassi jäi ka Aili Tomingas, kes oli juba kooli tulekust alates üldse vähe arenenud. Koolis toimunud üritustest võib märkida ainult nääri- ja kevadpidu. Kevadpeol mängiti näidendit "Ninatark jänku". 1962.a. suvel tehti koolimajale remonti: pandi uus katus (laineapp), ehitati kaks uut ahju, millega ka ülemise korruse tuba muutus köetavaks. Ka alumisel korrusel tehti muudatusi ruumide paiknemises. Kööök viidi üle maja õuepoolsele küljele, sinna, kus enne oli kooli kantselei. Endisest köögist sai aga klassiruum. Kõigile akendele tehti uued raamid. Ka endine sahver, mis oli endise köögiga otseühenduses, lõhuti ja üks likvideeriti.

Samuti likvideeriti senine laut-saun. Koolimajal uuendati ka välisvärv. Koolimaja remontijad aga, aru saades, et nende peal puudub asjatundlik kontrollija silm, tegid oma töö äärmiselt lohakalt. Seega algas 1962./63. õ.-a. värskest, kuid halvasti remonditud majas - kahe klassikomplektiga ja nelja klassiga. Heli Sai jäi tööle õpetajana, juhatajaks tuli tagasi Maimu Tilk. Õpilasi oli tol õppeaastal I kl. - 10, II kl. - 2, III kl. - 4, IV kl. - 2, seega kokku 18. Kolmandal õppeveerandil üks õpilane lahkus teisest klassist, sest vanemad kolisid ära. Koolis tähistati aktusega Oktoobripüühi, Nõukogudearmee aastapäeva, naistepäeva ja 1. maid. Vastlapäeval oli aga karneval, mis hiljem muutus traditsiooniliseks. Nääriajal ja kevadel olid lastepeod. Suvel toimus õpilastele ja nende vanematele ekskursioon Kurgjale ja Viljandisse. Pioneeridega töötas õp. Heli Sai. Suigu bussiliini pikendati Murru koolimajani ja kõikide Mustajõe elanikkude ammune soov täitus, saades endile bussiühenduse Pärnuga.

Kolhoos abistas puude ja vee (!) vedamisel (koolimaja kaev oli nii kuiv, et kass magas juba mitu kuud kaevus). Kuna suvel jäi remondi tõttu küte vedamata, tuli seda teha sügisel, kusjuures oli eriti hinnatav lastevanemate aktiivne osavõtt.

1963./64.õ.-a. sügisel jäi kooli kaader samaks, kuid kolmandal õppeveerandil tuli juhataja asendajaks (dekreedil tõttu) Ilme Hentalu. Õpilasi oli I kl. - 1, II kl. 11, III kl. - 2 ja IV kl. - 5, kokku 19 õpilast. Õppeaasta jooksul tulid juurde I kl. 2 õpilast ja II kl. 1 õpilane. Juurdetulnute hulgas olid 2 õpilast - Linda ja Erika Šu, kes ühtki sõna eesti keelt ei osanud. Need olid Raidla Endrik Eberhardti lapsed, kes tõi nad Siberist kaasa, koos sakslasest emaga. Pärast abiellust ta naine Kärneri Hermann Martiniga. Linda ja Erika ema polnud nõus oma lapsi viima vene õppekeelelega internaatkooli selle kauguse tõttu. Mõlemad lapsed jäid klassikursust kordama. Sel kooliaastal oli pioneere 5. IV klassi lõpetas 5 õpilast. Naistepäeval esineti lastevanematele kolhoosi uhiuues klubis. Kevadpeol mängiti "Pöial-Liisit". Kevadel käidi lastega kahepäevasel ekskursioonil Tallinnas.

1964./65. õ.-a. oli õpilasi I kl. - 4, II kl. - 2, III kl. - 11, IV kl. - 2, kokku 19 õpilast. Kolmandal õppeveerandil tuli kolmandasse klassi juurde 1 õpilane. 19.-27. veebruarini oli kool gripi tõttu suletud. Aprilli algul juhtus õnnetus Lülle Harry Veskimäega, kes kukkus jääl ja murdis jalaluu. Harry aga õppis

kodus ja igal nädalal käisid Murru õpetajad teda kodus õpetamas, kontrollimas ja abistamas. Kooli käis inspekteerimas kooliinspektor Kuum, kes jäi koolitööga rahule. Kevadel toimus jalgsimatk Selja võitööstusesse ja Tori hobusekasvatusse. Eriti viimane meeldis õpilastele väga.

Koolile osteti filmoskoop ja diafilme. Ka pärnu televisioon alustas tööd ja saateid võis vaadata kooli televiisoris, mis asus klassiruumis. IV klassi lõpetas 2 õpilast.

1965./66. õ.-a. määrati Maimu Tilga asemel, kes läks dekreeti, kooli juhataja kohusetäitjaks Heli Sai, kes detsembrikuul abiellus Murru Uuetoa Jaani poja Jüriga ja sai seega uueks perekonnanimeks Murru. Õpetajaks-asendajaks tuli Vilma Kukrus. Teisel poolaastal tuli endine juh. Maimu Tilk tööle tagasi ja V. Kukrus jäi ainult kasvatajaks. Heli Murru töötas ka "Rahu" kolhoosi komsomoli org. sekretäri kohal. Koolis oli I kl. - 4, II kl. - 3, III kl. - 2, ja IV kl. - 3 õpilast, kokku 12 õpilast. Teisel õppeveerandil tuli II klassi juurde 2 uut õpilast. Kolmandal veerandi lõpul aga lahkus IV klassist 1 õpilane. Pioneere oli 7. Kool oli leetrite tõttu suletud 29. nov. - 4. dets. Nääripidu toimus 28. dets. Mängiti näidendit "Kassimaja".

Detsembrikuul külastas koolide inspektor Murru kooli, kus märkis ära õppe-kasvatustöö hea taseme. Kevadisel koolivaheajal külastasid lapsed Pärnu Lydia Koidula nim. Draamateatrit, kus vaadati näidendit "Kuldne süda". Kevadpidu toimus 28. mail Murru koolimajas. Suvel käisid Murru koolilapsed koos õpetajatega Matsalu looduskaitsealal ekskursioonil.

1966./67. õ.-a. alustas Murru kool tööd uute õpetajatega, kuna endised õpetajad siirdusid Pärnu elama. Juhatajaks tuli Adeele (sünd. 14. IV 1939.a.) Johannese t. Jaska, pärit Tartust, lõpetanud Viljandi Pedagoogilise kooli. Õpetajaks tuli Aliide Johannese t. Vossman (sünd. 16.VI 1943.a. Lelle vallas, Eidapere jaamas), kes täitis ka kasvataja ülesandeid. A. Vossman on lõpetanud Räpina Pedagoogilise kooli; Murru kooli tuli ta Tõhela algkoolist. Ta loobus õpetaja ametist ja läks 1967.a. sügisel Pärnu rätsepaks õppima. On abielus ja uus perekonnanimi on Kurm. Kuna koolimajas õpetaja korteri tarvis ruumi polnud, sai ta korteri Saueaugule Jaan Savila elamusse.

Sel õppeaastal oli õpilasi: I kl. - 9, II kl. - 3, III kl. - 5, ja IV kl. - 3, kokku 20 õpilast. Esimesel veerandil külastas

kooli inspektor Kuum. Nääripeoks lavastati näidend "Muinasjutt kuldsest kukest". Kevadpeol esitati laulumäng: "Kevadpidu metsas". Pidulikult tähistati Suure Sotsialistliku Oktoobri revolutsiooni aastapäeva, konstitutsioonipäeva, naistepäeva. Klassikursust jäi kordama III klassist 1 õpilane. Kevadel külastati Pärnus nukuleatri etendust "Nupumees Ali". Juunis toimus jalgsimatk Tori ümbrusesse. Suvel toimus üldine maaparandus Murru küla maadel ja sellega seoses tehti maaparandustöid ka koolimaja maal. Õppeedukus oli sel aastal 100%.

1967./68. õ.-a. jäi kooli juhatajaks Adeele Jaska. Adeele Jaska jäi veebruarikuul dekreeti. Ta läks elama oma mehe juurde Lavassaarde ja kurg tõi talle korraka kaks poissi. 7. veebruaril 1968.a. tuli juhataja asetäitjaks Reeni Augusti t. Evendi (sünd. 4. nov. 1931.a. Virumaal Salla v. Mäiste k.). Ta oli Koongas Õpetaja ja sealt määrati ta Murru kooli juhataja asetäitjaks. R. Evendi on väga töökas ja töö suhtes nõudlik õpetaja.

Õpetaja A. Vossman läks elama Pärnu ja tema asemele tuli noor, äsja keskkooli lõpetanud Meeri Arturi t. Saar (sünd. 10. aug. 1949.a.), pärit Tori Mannase külast. Ka tema asus elama Saueaugule. Nagu praegusaja noortele omane, nii ka temale oli töö raske ja kui koolijuhataja teda korrale kutsus, siis sai ta sellest aru nii, et juhataja teda ei sallinud ja ta läkski sama kooliaasta lõpul Murrust minema.

1968./69. õ.-a. Adeele Jaska enam Murru kooli juhatajaks tagasi ei tulnud, seepärast jäigi senine juhataja asetäitja Reeni Evendi nüüd kooli juhatajaks. Uueks õpetajaks tuli aga Tartu Pedagoogilise kooli lõpetanud, noor esimest aastat tööle tulev õpetaja Karin Karli t. Piir (sünd. 24.VIII 1949.a. Jõgeva raj. Järve k./n.). Ka tema elukohaks sai Saueaugu elamu. Sel õppeaastal on õpilasi 21, nendest 17 õpilast on kooli internaadis. Üks õpilane lahkus elukoha muutmise tõttu koolist, seega jäi järele 20 õpilast. Neist on pioneere 6 ja oktoobrilapsi 14. Kooli kokana töötab endiselt Herta Pukk. Murru kooli käis revideerimas kooliinspektor I. Liis, ning tema aktist, mille oli ta kooli kohta koostanud ja ka Pärnu raj. Haridusnõukogu otsusest 17.I 1969.a. kirjutasin välja järgmised read Murru kooli kohta: "Eeskujulikult puhtad on Murru kooli kõik ruumid. Metoodiliselt hästi läbimõeldud tunde annab R. Evendi. Vaatamata vanadele ja väikestele ruumidele, ning osaliselt aegunud inventarile, jätab kool tervikuna

meeldiva ja hubase mulje. Klassiruumid ja internaaditoad puhtad ja korras. Juhataja kontrollib pidevalt õpetaja tööd. Õp. K. Piir II-IV kl. töötab esimest aastat. On püüdlik, valmistab tunde hoolikalt ette. Kõigis tundides kasutab Õp. Piir mitmekesist jaotusmaterjali harjutavatele kirjanditele ja ümberjutustustele, mida kirjutavad II ja IV kl. õpilased pärast hoolikat ettevalmistamist".

Käisin isiklikult 25.I 1969.a. Murru koolis, kus tutvusin jällegi üle hulga aja (täpselt 10 a.) olukorraga Murru koolis. Meelelää tutvustati minule kõike, millest ma olin huvitatud. Väga palju on õpetajad ise teinud õppevahendeid. Ka oli koridori seinal kaks stendi - üks Leninist ja teine kolhoosi tootmisest. Tutvusin ka õpilaste vihikutega, mis jätsid väga hea mulje, olid puhtad ja "seakõrvu" polnud üldse. Koolil on olemas ka perfokaaridid.

Murru kooli piirkond ei ole enam selline, kui ta oli mõeldud siis, kui Murru kool asutati.

Sel õppeaastal käib Mustajõe ringkonnast ainult 5 last Murru koolis, - need on: Murru Endli poeg Jaak, Pooli juurest 1 tüdruk, Lehmiku Jaan Tõlpi 2 last ja Marjassaare Jaan Lääse tütar. Kõik teised lapsed on hoopis kaugelt näit.: Suigust, Sauga külast, Lepplaanest, Päriverest ja Arest Niidu kolhoosist. Mitteametlikud jutud liiguvad, et kui Are kooli remont valmis saab, siis Murru kool likvideeritavat.

Murru raamatukogu, mille asukohaks oli Murru koolimaja, paigutati 1956.a. Murru Uuetoa talusse, kust ta evakueeriti 1959.a. sügisel Suiku. Praegune raamatukogu asukoht on endine Suigu vallamaja, kus sidejks. juhataja täidab ka raamatukogu juhataja kohuseid.

Kõrgema hariduse omandanud Murru kooli kasvandikud:

1. Voldemar Jüri p. Erm, sünd. 1905, kunstiteadlane Tartus.
2. Oile Kaarli t. Tõlp, sünd. bioloogiakandidaat TA ZBI töötaja.
3. Juta Hansu t. Erm, sünd. 1927, köögiviljanduse agronoom Luunja sovhoosis.
4. Anu Juliuse t. Riispere, sünd. 1931, bioloogiakandidaat Tartus, TA ZBI töötaja.
5. Mihkel Mihkli p. Jõeveer, sünd. 1937, astronoom, TA FAI töötaja.

6. Virve Haraldi t. Tehver, sünd. 1935, keemik.
7. Olev Haraldi p. Tehver, sünd. 1936, polügraafiainsener.
8. Anne Haraldi t. Tehver, sünd. 1938, arst.
9. Jaan Haraldi p. Tehver, sünd. 1940, soojusenergeetika insener.
10. Imbi Juliuse t. Tehver, sünd. 1939, füüsikakandidaat, TA FAI töötaja.
11. Vello Elsa p. Tõlp, sünd. laevajõuseadmete insener.
12. Jüri Kustavi p. Tohver, sünd. 1937, agronoom, "Sõpruse sovhoosi direktor.
13. Alvi Kustavi t. Tohver, sünd. 1940, zootehnik.
14. Jaak Karli p. Tõlp, sünd. EPA zootehnikateaduskonna üliõpilane.
15. Silla Kristjani t. Jürvetson, sünd. üliõpilane.

Murru kooli endised kasvandikud, kes tublide, töökate ja eeskujulikke inimestena pälvivad väljatõstmist:

1. Mihkel Jõeveer, sünd. 1905, kauaaegne "Rahu" kolhoosi I brigaadi brigadir.
2. Mihkel Jaani p. Ollino, sünd. 1909, elektrimeister soojus-elektrivedurite depoo - Tallinnas.
3. Aleksander Jaani p. Ollino, sünd. 1912, masinapargi juhataja Tootsi Briketitööstuses.
4. Jaan Jaani p. Murru, sünd. 1908, "Rahu" kolhoosi ehitusbrigadir.
5. Johannes Sõmersalu, sünd. 1912, lukksepp-brigadir Tootsi Briketitööstuses.
6. Ilmar Madise p. Sügis, sünd. 1914, raudtee teemeister Lavassaares.
7. Elvi Mihkli t. Riimets, sünd. 1914, vasikatalitaja Pärnjõe sovhoosis (I koht rajoonis).
8. Voldemar Mihkli p. Savila, sünd. 1916, kauaaegne riigiraudtee brigadir ja ehitaja.
9. Jüri Kustavi p. Kivimäe, sünd. 1919, Tootsi Briketitööstuse aiandi juhataja.
10. Johannes Mihkli p. Ristoja, sünd. 1931, automaat-telefonide meister Tallinnas.
11. Ristoja Mihkel Mihkli p., sünd. 1937, teeninduskombinaat "Säde" peainsener.
12. Arnold Mihkli p. Adams, sünd. 1921, R. Kirjastuse töötaja Tallinnas.

13. Voldemar Andrese p. Puust, sünd. lukksepp Pärnu Piima-kombinaadis.
14. Jaan Kustavi p. Tohver, sünd. 1941, Surju sovhoosi peamehaanik (I koht rajoonis).
15. Kalju Juliuse p. Jürimäe, sünd. 1938, Selja kolhoosi tehnik-mehaanik.
16. Hilja Johannese t. Rannaveski, sünd. 1928, Pärnu Tootmis-valitsuse van. agronoom.
17. Jaan Jakobi p. Arenberg, sünd. 1939, "Rahu" kolhoosi peamehaanik.
18. Jaan Jaani p. Tilk, sünd. 1942, Aaspere kolhoosi tehnik-mehaanik.
19. Rein Jaani p. Tilk, sünd. 1943, Pärnu Masinatehase tehnik-elektrik.
20. Linda Endriku t. ~~xxx~~ Aruste, sünd. 1939, vabriku meister Tootsi Briketitööstuses.
21. Harri Augusti p. Soosalu, sünd. 1927, veduridepoo ülem Tootsi Briketitööstuses.
22. Urmas Bruno p. Toom, sünd. melioraator Vändra maa-paranduses.

Tori valla (praegu Järnu raj. Are k.m.) MURRU ALGKOOLI AJALOO SKEEM

Elmar Mihkli p. Savila poolt kogutud sõna- ja pildimaterjali põhjal koostanud Julius Tehver, Meeri Juurup ja Riho Lahi.
Tartus 1969

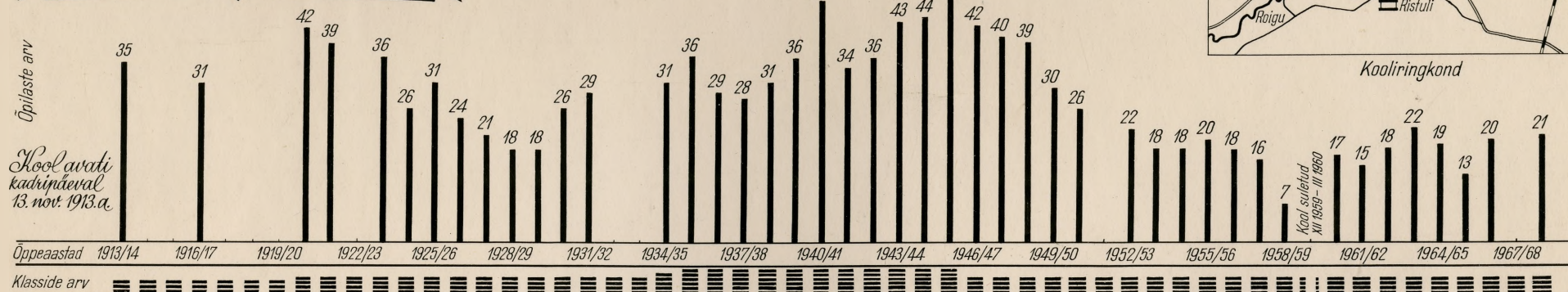
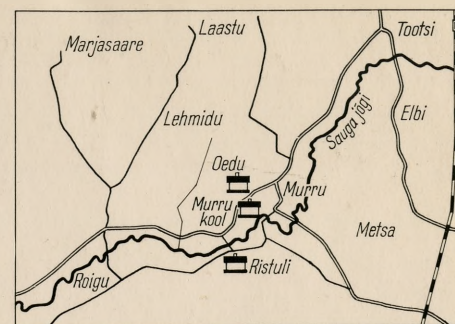
Oedu talu,
kus kool asus
1913-1915 ja 1923-1927

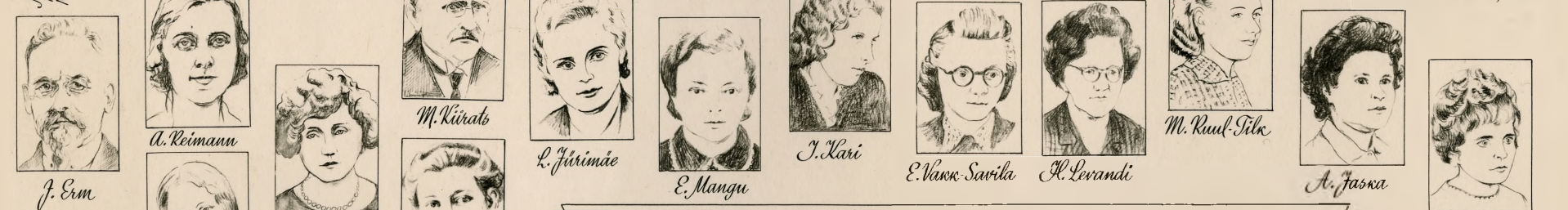
Ristuli talu,
kus kool asus
1915-1923 ja 1927-1934

Murru koolimaja,
valmis 1934.a.
Kasutusel praegu.

Jüri Erm, Marta Ringenfeldt, Alice Reimann, Larissa Rull, Julie Tomingas, Väike Lüt, Veera Masso, Hilja Saukas, Elise Heinväli, Hilja Samm, Inga Kari, Aino Nõmkinen, Hilja Levandi, Adede Jaska, Mart Käärats, Linda Simm, Linda Jürimäe, Ena Väike-Savila, Mainu Ruul-Tilk, Kooni Evendi, Leida Martson, Mai Radlich, Ellen Karm, Tiit Ots, Ellen Mangu, Alno Alno, Hele Sai-Murru, Meeri Saar, Alide Vossmann, Karin Pär.

Kõrgema hariduse omandanud Murru kooli kasvandikud

Valdemar Erm, kunstiteadlane
Olime Tõlp, bioloogiakandidaat
Jüta Erm, agronoom
Anu Riispere (s. Tehver), bioloogiakandidaat

Mihkel Jõeveer, astronoom
Virve Tehver, keemik
Olev Tehver, polügraafia-insener
Anne Tehver, arst

Jaan Tehver, soojusenergeetika-insener
Imbi Tehver, füüsikakandidaat
Vello Tõlp, laeva jõuseadmete insener
Jüri Tohver, agronoom
Alvi Tohver, zootehnik